

CHAPTER 15

Believing Is Seeing

The Universe in the Eyes of al-Bīrūnī and Ibn Sīnā

Mahan Mirza

Biruni
020943
Ibn Sina
090637

When the scientist Abū Rayḥān al-Bīrūnī (d. 440/1048) and the philosopher Abū ‘Alī b. Sīnā (d. 428/1037) gazed up at the night sky, each saw a different universe. Ibn Sīnā witnessed a perfect division of two realms: one, a realm of generation and corruption, growth and decay, between earth and moon (sublunary); the other, a perfect realm of the sun, planets, and stars, beyond the moon (supralunary). Al-Bīrūnī challenged this picture of the universe. According to perennial custom and courtesy, the two engaged in a scholarly exchange to iron out their differences. The correspondence, initiated by al-Bīrūnī, has been preserved for posterity in a series entitled *al-As’ila wa-l-ajwiba* (“Questions and Answers”) by the younger and more prominent of the two interlocutors, Ibn Sīnā.¹ The historical foresight of the precocious philosopher indicates confidence; perhaps he surmised that he had bested his older contemporary. But history is not always kind to those who presume to have conquered it.

After dispensing with formal politeness, al-Bīrūnī begins by asking Ibn Sīnā a series of questions about Aristotelian cosmology in reference to Aristotle’s book *On the Heavens*.² Al-Bīrūnī’s very first question challenges fundamental beliefs that philosophers held about the physical nature of the cosmos. Do the elements that constitute the universe possess essential natures that compel them to move in certain directions? Are the supralunary and sublunary realms essentially different? Al-Bīrūnī is driven to this line of inquiry because he sees movements in the heavens that do not seem to be physically possible: he sees anomalies between empirical facts and philosophical explanations. The first question he asks revolves around one such anomaly concerning the irregular movements of planets. (This is, in fact, how planets got their name; the word comes from a Greek word that means “to wander,” a planet being a “wanderer.”) But in order to better understand this anomaly that troubles al-Bīrūnī,

let us begin by unpacking the axioms of Aristotelian cosmology that Ibn Sīnā and the philosophers embraced.

According to Aristotle, the universe consists of five elements: earth, water, air, fire, and ether. The first four of these elements are found in the sublunary realm, while the fifth element—ether—is found in the supralunary realm. Each of these elements possesses an essential nature of motion: earth and water move naturally downward, air and fire move naturally upward, and the movement of ether is naturally circular. The circle represents a perfect geometric figure, without beginning or end. Movements along a circular path cannot, by definition, be contrary to each other *even if they are in opposite directions*, because the movement is always from the same point to the same point. In other words, all movements on a circle are always toward the same elusive end. Unlike circular motion, the end of linear motion depends on the direction of motion. Earthy substances, when moving naturally downward, travel away from things that remain above. The farther earthy substances go, the closer they come to the center of a stationary “earth” and the farther they get from the uncorrupted supralunary realm of ether.

Observers of the heavens see a sphere of fixed stars revolving around the earth in what appears to be circular motion. We now know that this sphere of fixed stars that is visible to the naked eye is in fairly close proximity to earth: within our own galaxy. There are hundreds of billions of other stars in our galaxy beyond these that the ancients did not know existed, in a universe that consists of hundreds of billions of galaxies that are undetectable to observers unaided by powerful instruments. The apparent circular motion is the result of the rotation of the earth on its axis. Yet, it is impossible to detect anything but the circular motion of the sphere of fixed stars with the naked eye, which is a “fact” corroborated by the senses. Similarly, the earth, moon, and planets also appear to move in circles at various distances between the earth and outer sphere of fixed stars. The planets, however—particularly Mars, Jupiter, and Saturn—are different. They are observed to periodically stop, move backward for a brief period, and then continue again on their original path, as seen against the backdrop of the sphere of fixed stars rotating in the distance. This phenomenon of apparent reversal in the direction of movement is known as retrograde motion.

This anomaly of retrograde motion is the topic of al-Bīrūnī’s very first question to Ibn Sīnā. After all, how is it possible for elements that move in a natural circular motion to suddenly stop and reverse direction for no apparent reason? If the only element in the supralunary realm is ether, what causes the reversal? If there is a force acting on the planets, then what is the nature and source of this force? Might it be that the circular motion is not essential, or that the

1 al-Bīrūnī and Ibn Sīnā, *As’ila*. The entire correspondence has been translated by Muzaffar Iqbal (“provisionally,” according to him) serially in *Islamic Sciences* (formerly *Islam and Science*), 2003–2007.

2 Aristotle, *On the Heavens*; Latin: *De Caelo*; Arabic: *al-Samā’ wa-l-‘ālam*.

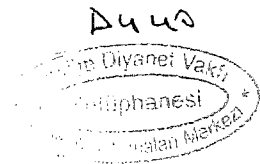
366-382

Musiki:

132185

Ibn Sina

090637

01 Ekim 2020
SUNRA GELEN DOKÜMAN

The Origin and Power of Music According to the

11th-Century Islamic Philosopher Ibn Sīnā

RONI GRANOT AND NABIL SHAIR

Abstract

The question of the origin of music and its powers has always fascinated philosophers and scientists. Here we present a close reading of the view offered by the Persian Muslim philosopher and scientist Ibn Sīnā, also known as Avicenna (980–1037). We draw a parallel between Ibn Sīnā's account of the senses and mental capacities and his hierarchical, quasi-evolutionary view of the perception of sound in its various communicative roles. We show how Ibn Sīnā positions music at the top of the organisation of sound while drawing a connecting line between the sensory and cognitive, the natural and conventional, and the biological and aesthetic. Although mostly drawing on ideas previously expounded by Aristotle and al-Fārābī, he goes way beyond his predecessors in positioning music within the systems of communication and highlights music's special ability to create a flux of joy and sadness, tension and relaxation, based on the ephemeral character of sound that serves as a connecting thread through all levels of its communicative roles.

Introduction

The question of the origin of music has always fascinated philosophers and scientists. The very different approaches to this question throughout history attest not only to general changes in epistemology but also to the specific position of music within the changing world of knowledge. Within this framework, it is especially revealing to read the view of Ibn Sīnā (980–1037)—Avicenna in Latinate form—the eminent Persian Muslim philosopher and scientist who lived in the Islamic Golden Age (9th–12th centuries). His view is not only interesting because it represents an exemplar of the writings of one of the most important philosophers of this age and culture, but also because it is extremely original, diverging in many respects from other views of his time on the origin of music. As we demonstrate in this article, Ibn Sīnā establishes a logical and continuous thread that connects sound, communication, emotions and aesthetics, and through this holistic approach offers a view that extends beyond that of his Greek and Arab predecessors.

This view, which one could describe as quasi-evolutionary, is very different from the approach that asks “who was the first” to discover or receive music from some external

Ibn Sina

030637

el-Kanun fi't-Tib

110322

0733

01 Ekim 2020

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

AL-QANTARA
XXXIX 2, julio-diciembre 2018

pp. 293-320

ISSN 0211-3589

<https://doi.org/10.3989/alqantara.2018.009>

Avicena y Gerardo de Cremona sobre la frenitis: Una comparación entre *al Qānūn fī ṭ-Ṭibb* y su traducción latina

Avicenna and Gerard of Cremona on Phrenitis: Comparing
the *Qānūn fī ṭ-Ṭibb* and the Latin Translation

Nicola Carpentieri

University of Connecticut

<https://orcid.org/0000-0002-5935-0844>

Alexander Fidora

ICREA – Universidad Autónoma de Lleida

<https://orcid.org/0000-0001-5163-0369>

Isaac Lampurlanés

Universidad Autónoma de Barcelona

<https://orcid.org/0000-0002-7307-6167>

Este artículo es un estudio piloto para una comparación sistemática entre el texto árabe y latino del *Qānūn fī ṭ-Ṭibb* de Avicena. Con este propósito, ofrecemos una edición preliminar de un pasaje del Tercer Libro de esta gran enciclopedia médica en la traducción latina preparada por Gerardo de Cremona en Toledo en la segunda mitad del siglo XII. El análisis de este fragmento nos permite describir con rigor aspectos clave de la técnica de traducción de Gerardo de Cremona, al mismo tiempo que pone de relieve problemas interpretativos vinculados a la difícil exégesis de las teorías médicas árabes sobre la enfermedad conocida como frenitis o frenesi.

Palabras clave: Avicena, Gerardo de Cremona, medicina árabe, traducciones del árabe al latín, frenitis

This article is a pilot study for a systematic comparison between the Arabic and the Latin text of Avicenna's *Qānūn fī ṭ-Ṭibb*. For this purpose, we offer a preliminary edition of a passage from the Third Book of this great medical encyclopedia according to its Latin translation prepared by Gerard of Cremona in Toledo in the second half of the twelfth century. The analysis of this fragment allows for a rigorous description of key aspects of Gerard's translation technique, while it highlights interpretative problems linked to the complex exegesis of Arabic medical doctrines about the disease known as phrenitis.

Key word: Avicenna, Gerard of Cremona, Arabic medicine, translations from Arabic into Latin, phrenitis

RELATION AS KEY TO GOD'S KNOWLEDGE OF
PARTICULARS IN THE *TAHĀFUT AL-TAHĀFUT* AND
THE *DAMĪMA*: A CROSS-TALK BETWEEN AVERROES,
AL-ĠAZĀLĪ AND AVICENNA

JEAN-BAPTISTE BRENET

University of Paris 1 Panthéon-Sorbonne

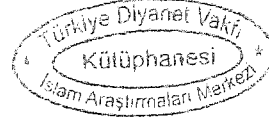
Email: jean-baptiste.brenet@univ-paris1.fr

Abstract. This article deals with the divine knowledge of particulars in Averroes' *Tahāfut al-tahāfut* and *Damīma*. It examines how the concept of relation, generally neglected, is at the heart of the dispute between Avicenna, al-Ġazālī, and the Commentator. In al-Ġazālī's eyes, Avicenna's misconception of divine knowledge "in a universal way" is based on a misuse of relation in the case of God's knowledge. If particulars change and God does not, his knowledge of particulars, insofar as it undergoes change, can be considered a pure relation without ontological consequences. Averroes contests both al-Ġazālī's criticism and his proposal, despite the fact that, for different reasons involving the coming-to-be of human knowledge, he too employs the notion of pure relation in his *Long Commentary on the Physics*.

Résumé. L'article porte sur la science divine des singuliers dans le *Tahāfut al-tahāfut* et la *Damīma* d'Averroès. Il examine comment le concept de relation, généralement négligé, intervient au cœur de la dispute entre Avicenne, al-Ġazālī et le Cordouan. Aux yeux d'al-Ġazālī, Avicenne tire sa conception fautive d'une connaissance divine « par mode universel » d'un mauvais usage de la relation dans le cas de la science de Dieu. Si le singulier change et que Dieu, lui, ne change pas, l'idée serait d'envisager sa connaissance du singulier, en tant qu'il change, comme une relation pure, sans conséquence ontologique. Averroès conteste à la fois la critique d'al-Ġazālī et sa proposition, même si, d'un autre point de vue (le surgissement de la connaissance dans l'intellect humain), il recourt lui aussi à la relation pure dans son commentaire de la *Physique*.

Averroes' discussion thirteen of the *Tahāfut al-tahāfut* deals with God's knowledge of particulars, and, more precisely, with the idea that, according to the philosophers, God doesn't know particulars that

D 515

İbn Rüşd : (ö.1198)

090606

Tehafütü Tehafütü'l - Felasife

190571

Gazzali

070151

İbn Sina

090637

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Ekim 2020

Warburg Institute Colloquia
 Edited by Charles Burnett, Jill Kraye and W. F. Ryan

11

Classical Arabic Philosophy: Sources and Reception

Edited by Peter Adamson

278829

ibn Sina

090637

MADDE YAYIMLANDIKTAN
 SONRA GELEN DOKÜMAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	278829
Tas. No:	109-563 CLA. A

The Warburg Institute – Nino Aragno Editore
 London – Turin 2007

Avoiding the Void: Avicenna on the Impossibility of Circular Motion in a Void*

Jon McGinnis

The topic of the void was of significant philosophical and scientific importance in the ancient and medieval worlds. Some, such as the atomists, maintained that the void was essential if one were to explain motion. Others, such as Aristotle, argued that the existence of the void would absolutely preclude the possibility of motion. Moreover, there were disputes concerning even how to characterize the void. Thus the atomists claimed that interstitial voids were dispersed throughout every body and existed alongside bodies in an infinite space. Others, such as the Stoics, held that all bodies were localized in a plenum that was itself situated in an extra-cosmic, infinite void. Still others, such as the Neoplatonist John Philoponus, thought that the void was finite, and although as a matter of fact it is never devoid of a body, it at least is capable of existing independent of any body.

The above roughly provides the gamut of positions concerning the void as it reached the medieval Arabic philosopher Avicenna (AH 370–428/AD 980–1037). In one form or another, Avicenna was aware of the various moves and counter-moves associated with the notion of the void. Like Aristotle, he maintained that the existence of the void would absolutely preclude the possibility of motion. His arguments in some cases simply rehearse those of Aristotle; in other places they expand on the thought of Aristotle in order to respond to new threats that arose after Aristotle's own time; and in certain situations Avicenna constructs new arguments against the void used neither by Aristotle nor, from what we can gather, Aristotle's later Greek commentators.

In what follows I do not pretend to present Avicenna's whole argument against the void; rather, I concentrate on one small subset within the broader complex of arguments associated with Avicenna's refutation of the void. This is his argument that circular motion would be impossible within an infinite, void space. This argument is significant in that it shows a marked departure from Aristotle and what we know of other Greek Aristotelians; for neither Aristotle nor apparently his Greek commentators ever specifically treat the impossibility of circular motion in a void. Their arguments instead focus on natural and violent motion, where it is argued that violent motion, or motion opposed to nature, presupposes natural motion. They in turn show that natural motion in a void is impossible, concentrating on natural motion in the category of place.

This study falls into two sections: one, Avicenna's argument and an analysis and assessment of it; and two, the historical and philosophical considerations motivating

* I would like to thank Peter Adamson, first for inviting me to participate in the conference, and second for his invaluable comments on an earlier version of this paper. I also want to acknowledge the generous support for this project made available by a National Endowment for the Humanities summer stipend and University of Missouri Research Board Award.

278829

Warburg Institute Colloquia

Edited by Charles Burnett, Jill Kraye and W. F. Ryan

11

Classical Arabic Philosophy: Sources and Reception

Edited by Peter Adamson

Ibn Sina
090637

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	278829
Tas. No:	100.563 CLA. A

The Warburg Institute – Nino Aragno Editore
London – Turin 2007

Al-Nukat wa-l-fawā'id: An Important Summa of Avicennian Falsafa

Yahya Michot

The manuscript Feyzullah 1217 preserved in the Beyazit Library in Istanbul contains a text of 181 folios entitled *al-Nukat wa-l-fawā'id*, 'Important Points and Useful Remarks'.¹ After a brief prologue (fol. 1^v), this philosophical *summa* is divided into three parts: a logic part consisting of ten *maslaks*, 'ways' (fols 1^v–71^v); five *fanns*, 'fields', of physics (fols 72^v–121^v); seven *fanns* of *Divinalia* (fols 121^v–180^f). It is concluded by a short 'Rule and Recommendation' (*qā'ida wa-waṣiyya*) (fols 180^r–181^r).²

In an article published in 1956,³ the Jesuit Wilhelm Kutsch was, as far as I know, the first modern scholar to pay attention to this manuscript, which had been neglected by both George Anawati and Yahya Mahdavi in their bibliographies of the Shaykh al-Ra'īs.⁴ On the basis of the title-page, where the name 'Ibn Sīnā' is mentioned, Kutsch attributed the work to the great Iranian philosopher and found it quite close to the *Ishārāt* and *Najāt*.⁵ He dated the manuscript to AH 1112 or 1113/AD 1700–1701 and edited the longest and last of the five *fanns* of the *Physics*, *Fī l-nufūs*, the Psychology (fols 101^v–121^v).

The next and most important academic study of the manuscript Feyzullah 1217 was the Tübingen doctoral dissertation of 1957 by another Jesuit, the Italian Paul Wernst.⁶ It included a handwritten transcription of the title-page, the prologue, *fanns* I–III of the *Divinalia* (fols 121^v–148^f), and the conclusion of the work, as well as their translation into German.

The inaccessibility of Kutsch's article and the fact that Wernst's dissertation remained unpublished probably explain why *al-Nukat wa-l-fawā'id* was almost never used in Avicennian studies of the last decades of the twentieth century. In 1997 Joseph Kenny republished, and translated into English, selected passages of the Psychology edited some forty years earlier by Kutsch.⁷ As his study appeared in a Nigerian journal, its publication did not really improve the situation. For example, in the bibliography of

1. Abbreviated *Nukat* in references below, where page and line references are to the edition of Kutsch (see n. 3).

2. See the detailed table of contents in Appendix 1.

3. W. Kutsch, 'Ein neuer Text zur Seelenlehre Avicennas', in *Avicenna Commemoration Volume*, Iran Society, Calcutta, 1956, pp. 147–78.

4. See G. C. Anawati, *Essai de bibliographie avicennienne: Mu'allaqāt Ibn Sīnā*, avant-propos d'Ahmed Bey Amin, préface d'Ibrahim Bey Madkour, Cairo, 1950; Y. Mahdavi, *Bibliographie d'Ibn Sīnā: Fihrist-e Nuskhāt-hā-ye Muṣannafāt-e Ibn-i Sīnā*, Tehran, 1333/1954.

5. See Kutsch, 'Ein neuer Text' (n. 3 above), p. 147.

6. P. Wernst, 'Die Seins- und Gotteslehre des Buches *an Nukat wa-l-Fawā'id* des Ibn Sīnā (Avicenna), erstmalig veröffentlicht, übersetzt und erklärt nach der Unikum-Handschrift Fayzullah 1217', PhD diss., University of Tübingen, 1957.

7. J. Kenny, 'Ibn-Sīnā on the Human Soul in *Notes and Observations on Natural Science*, Book II, Section

emotions can only be understood in one way. The neat ways in which the different parts of a poem are seen as representing specific aspects of reality just do not do justice to our experience of poetry, although it could were we to be irretrievably committed to a spiritual way of looking at the world. Perhaps we should, but it is a weakness in an account of aesthetics if it is dependent on a view of the world that is circular in the sense of presupposing that the world is spiritual and then insisting that we observe spiritual aspects in it via aesthetic experience.

Commentators tend to be rather scathing about the Peripatetic approach to aesthetics. It is too rigid, it does not make sense of the varieties of aesthetic experience and output, we are told, and it was constructed by thinkers who did not have any experience of the sort of art that it was originally designed to describe. Despite these problems, and they are problems, it has been argued here that the *mashsha'i* approach does provide us with some decent conceptual tools to understand many of the aesthetic issues that arise in poetry, and are an advance on the alternative approaches in Islamic philosophy.

University of Kentucky, Lexington-Kentucky

NOTES

- ¹ N. Goodman, *Languages of Art: An Approach to a Theory of Symbols* (Oxford: Oxford University Press, 1969), p. 248.
- ² D. Black, Logic and Aristotle's "Rhetoric" and "Poetics" in medieval Arabic philosophy (Leiden: Brill, 1990); V. Cantarino, *Arabic Poetics in the Golden Age* (Leiden: Brill, 1975); S. Kemal, "Aesthetics" in S. Nasr and O. Leaman (eds.) *History of Islamic Philosophy (HIP)* (London: Routledge, 1996), Chapter 56, pp. 969–978; S. Kemal, *The Poetics of Alfarabi and Avicenna* (Leiden: Brill, 1991); O. Leaman, *Islamic Aesthetics: An Introduction* (Notre Dame: Notre Dame University Press, 2004).
- ³ S. Abed, "Language", *HIP* op. cit., pp. 898–925.
- ⁴ J. Borges, "Averroes' search" trans. J. Irby, *Labyrinths: Selected Stories and Other Writings*, ed. D. Yates and J. Irby (New York: New Directions, 1964) pp. 148–155.
- ⁵ This is discussed in O. Leaman, *Averroes and his Philosophy* (London: Routledge, 1997); *A Brief Introduction to Islamic Philosophy* (Oxford: Polity Press, 1999); O. Leaman, *An Introduction to Classical Islamic Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002).
- ⁶ A. Fatani, "Language and the Qur'an", in *The Qur'an: An Encyclopedia*, ed. O. Leaman (London: Routledge, 2006), pp. 356–372.
- ⁷ S. Wild, "Inimitability" in *The Qur'an: An Encyclopedia*, op. cit., pp. 295–296.
- ⁸ L. Wittgenstein, *The Philosophical Investigations*, II, xi, trans. E. Anscombe (Oxford: Basil Blackwell, 1953).
- ⁹ Said Nursi, *Letters*, trans. Shukran Vahide (Istanbul: Sozler Publication, 2001), p. 474.
- ¹⁰ S. H. Nasr, "Mulla Sadra: his teachings", *HIP*, op. cit., pp. 643–662; S. H. Nasr, "The Qur'an and hadith as source and inspiration of Islamic philosophy", *HIP*, op. cit., pp. 27–39.

A DISCUSSION OF THE AESTHETIC VIEWS
OF IBN SINA AND ARISTOTLE ON THE BASIS
OF AESTHETIC VALUE

ibn Sina
090637

Abstract: This chapter intends to be a contemporary interpretation of the aesthetic views of Ibn Sina and Aristotle on the basis of aesthetic value. In the first half of the chapter, I compared and discussed mainly the aesthetic views of Ibn Sina and those of Aristotle. In the second half of the chapter, I focused on the problem of catharsis in Aristotle. The aesthetic views of Ibn Sina and Aristotle move on the central of the theory of mimesis. Additionally, Ibn Sina emphasizes that artistic creativity is an imaginative creativity. I argued for that catharsis in both Aristotle and Ibn Sina is neither an experience which makes art an ethical activity nor an intellectual clarification or therapeutic experience. On the contrary, catharsis is an aesthetic experience that is founded by moral value and its realistic effect. Catharsis is the *existential* meaning of the art.

Key words: Catharsis, aesthetic value, tragic value, Hellenistic, logic, poetic, rhetoric value, moral or ethical value, tragedy, assent, imagination, mimesis, imitation, aesthetic experience, aesthetic taste, imaginative speech, aesthetic subject, aesthetic object

Ibn Sina deals with poetry in the corpus of logic in *Kitab al-Shifa'*, an encyclopedia of philosophy in the peripatetic tradition. I think we should understand the poetics of both Ibn Sina and Aristotle as a philosophy of art in general rather than poetry alone. The ideas they put forward are generally about art, while some of their points are directly related to poetry in particular. Although *aesthetics* is a very new term, it had been established with all of its fundamental problems by Plato. While the aesthetics of Plato can be considered to be both a metaphysics of beauty and a philosophy of art, the poetics of Aristotle and Ibn Sina should be regarded as a philosophy of art rather than a metaphysics of beauty. Some scholars such as Salim Kemal and Ismail Dahiyat made comprehensive studies on the poetics of Ibn Sina. In this chapter, I will attempt to discuss the aesthetic views of Ibn Sina and Aristotle on the basis of aesthetic value. In other words, this chapter is a contemporary interpretation of the aesthetic views of Ibn Sina and Aristotle – it intends to discover what they tried to say in their poetics. Therefore, some of the views I will put forward may not

151-170

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKUMAN

01 Ekim 2020

278829

Warburg Institute Colloquia

Edited by Charles Burnett, Jill Kraye and W. F. Ryan

11

Classical Arabic Philosophy: Sources and Reception

Edited by Peter Adamson

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	278829
Tas. No:	100.563 CLA. A

The Warburg Institute – Nino Aragno Editore
London – Turin 2007

Ibn Sina
030637

Avicenna against Time Beginning: The Debate between the Commentators on the *Ishārāt**

Toby Mayer

While the extended discussion of time by Avicenna (d. AH 428/AD 1037) in the *Physics* of the *Shifā'* is an obvious source for the Avicennian philosophy of time,¹ the *Metaphysics* of his *Ishārāt* contains a terse but suggestive treatment of the subject in tandem with that of matter. The context is Avicenna's rich discussion of the eternity of creation in the fifth *namaṭ*, 'On Making and Origination'.² More importantly, the appearance of the topics of time and matter in relation to this religious cause célèbre provokes an intellectually compelling clash between the commentators. The major Ash'arite, Fakhr al-Dīn al-Rāzī (d. AH 606/AD 1209), in defending the scriptural teaching of the world's non-eternity, unleashes a typically elaborate critique of Avicenna's thinking. The Shī'ī theologian and astronomer Naṣīr al-Dīn al-Ṭūsī (d. AH 672/AD 1274) is thereby driven to refine it, in particular shielding it against al-Rāzī's radical nominalism by adopting a position which is neither realist nor nominalist on the data basic to the argument. This, however, in turn implies an intriguing adjustment of the whole basis of Avicenna's proof.

AVICENNA'S ARGUMENT ON TIME

Faṣl 4 and 5 of the fifth *namaṭ* are taken up with time. The existence–quiddity distinction runs through much of Avicenna's thought, and if al-Ṭūsī is right this is true here too: *faṣl* 4 is about the existence or 'quoddity' of time and 5 is about the quiddity of time – *that* it is and *what* it is, respectively.³ But framing the discussion thus is stilted. While 5 is to do with time's quiddity, in that a formal definition for it is given there, 4 is not just about time existing but is, more accurately, about time *pre-existing*, i.e. existing eternally *parte ante*. Nobody's fool, al-Rāzī straightaway draws attention to the real goal of the *faṣl*: 'The aim of this *faṣl* is to argue for the pre-eternity [*taqaddum*] of time.'⁴

* My special thanks to Jon McGinnis, without access to whose research and without whose comments this paper could not have matured. Needless to say, the responsibility for any divergences from his point of view, and for any errors, is mine.

1. See *Al-Shifā'*, *Al-Ṭabī'iyāt*, I: *Al-Samā' al-ṭabī'ī*, ed. S. Zayed, Cairo, 1983, p. 2, ll. 10–13; hereafter cited as *Shifā': Physics*.

2. *Fī-l-Ṣun'ī wa-l-ibdā'*.

3. Al-Ṭūsī says: 'Know that time is obvious in its quoddity [*anniyā/inniyya*] but obscure in its quiddity. The Shaykh has remarked on its quoddity in this section and he will give a directive in the section which follows on its quiddity' (Avicenna, *Al-Ishārāt wa-l-tanbihāt ma'a Sharḥ Naṣīr al-Dīn al-Ṭūsī*, ed. Sulaymān Dunyā, vol. III (including vols III and IV), Cairo, 1377–80/1957–60, p. 500, commentary, ll. 15–16; hereafter cited as *Dunyā*).

4. *Sharḥ al-Ishārāt*, published by Al-Sayyid 'Umar al-Khashshāb, Cairo, 1325/1907, p. 222, l. 3; hereafter cited as *Khashshāb*.

280604

Ibn Sina

030637

ORIENTALIA LOVANIENSIA
ANALECTA
— 254 —

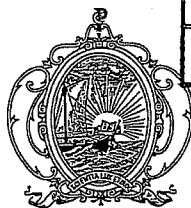
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

CONTACTS AND INTERACTION

*Proceedings of the 27th Congress
of the Union Européenne des Arabisants et Islamisants
Helsinki 2014*

edited by

JAAKKO HÄMBEN-ANTTILA, PETTERI KOSKIKALLIO
and ILKKA LINDSTEDT

PEETERS
LEUVEN – PARIS – BRISTOL, CT
2017

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	280604
Tas. No:	297.09 CON-D

AVICENNA ON INDIVIDUALITY: SOME CONSIDERATIONS ON ITS ANTECEDENTS¹

ISTVÁN LÁNCZKY
Budapest

Avicenna is among those thinkers in medieval philosophy who elaborated on a clear concept of individuality. In order to be more able to evaluate his contribution, we will consider in this paper the views of some of his predecessors among the Neoplatonic Commentators concerning the description of individuals.

In the following, we will focus on the logical approach, i.e. the description of individual concepts in the mind. Avicenna has a very clear notion of that: he elaborates on the notion of individuality, which characterises some of our mental notions as individual.² In the Islamic cultural milieu, the issue appeared in questions of theological importance as well, such as God's knowledge of particulars. It was mainly in this very context where the knowledge of individuals as a philosophical problem had to be addressed directly. The Neoplatonic Elias was among those few thinkers who challenged the bundle view of individuals. After sketching out the problem, we will concentrate on his understanding of description, in order to be more able to examine his own solution, and then, we will take into account Avicenna's answer to the problem.

Porphyry

In later antiquity, the problem of individuality was not of crucial importance for philosophers. In the Aristotelian tradition, individuals were not the proper object of apodeictic knowledge. As opposed to Aristotle, Porphyry made a clear step forward, introducing the notion of the so-called individual predicate.³ Thus, the name Socrates could refer only to

¹ Research on this paper was funded by "OTKA 81581". I would like to thank Peter Lauener as well as the participants of the Congress for their valuable comments. Needless to say, any remaining shortcomings are my own.

² As opposed to particular notions.

³ J. BARNES, *Porphyry: Introduction*, Oxford, 2003, p. 4: "For of predicates, some are said of only one item – namely, individuals, (for example, Socrates, or 'this' and 'that')." "

273-284

01 Ekim 2013

279981

Ibn Sina
090637

ÉTUDES MUSULMANES

XLIV

DE L'ANTIQUITÉ TARDIVE
AU MOYEN ÂGEÉtudes de logique aristotélicienne
et de philosophie grecque, syriaque, arabe
et latine offertes à Henri Hugonnard-Roche

par

Elisa CODA et Cecilia MARTINI BONADEO

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	279981
Tas. No:	180 Cob.A

PARIS
LIBRAIRIE PHILOSOPHIQUE J. VRIN
6 place de la Sorbonne, V^e
2014AVICENNA'S "FLYING MAN" ARGUMENT AS A PROOF
OF THE IMMATERIALITY OF THE SOUL

MERYEM SEBTE

INTRODUCTION

What we call today "Avicenna's flying man argument" is one of the most studied topics among modern scholars¹. Much has been said about the possible origin of this "argument" and about the influences it may have had on classical European philosophy². My point in this paper is to focus on the heuristic value given by Avicenna in the first chapter of the first book of the *De Anima* of *Kitāb al-Šifā'* (*The Cure*) to what we can call a "thought experiment". I will first establish that Avicenna considers this experiment as a « decisive proof » (*huğğa qā'i'a*)³ of the immateriality of the soul. Then, I will show why this way of establishing the immateriality of the soul raises some serious issues when we try to understand it within Avicenna's epistemological system, unless we give to the experience illustrated by the "flying man" the value of a *mušāhada*.

1. M. Marmura, « Avicenna's "Flying Man" in Context », *The Monist* 69 (1986), pp. 383-395; for the contemporary origin of the expression "flying man argument" and the secondary literature concerning the question, see L. Muchlethaler, « Ibn Kammuna (d. 683/1284) on the Argument of the Flying Man in Avicenna's *Ishārāt* and Suhrawardī's *Talwihāt* », in Y. Tzvi Langermann (ed.), *Avicenna and his Legacy. A Golden Age of Science and Philosophy*, Brepols, Turnhout 2009 (Cultural encounters in late Antiquity and the Middle Ages, 8), pp. 179-203, part p. 179, fn. 2 and 180, fn. 5.

2. A. Hasnawi, « La conscience de soi chez Avicenne et Descartes », in J. Biard - R. Rashed (eds), *Descartes et le Moyen Âge: Actes du colloque organisé à la Sorbonne du 4 au 7 juin 1996 par le Centre d'histoire des sciences et des philosophies arabes et médiévales (URA 1085, CNRS/EPHE)* à l'occasion du quatrième centenaire de la naissance de Descartes, Vrin, Paris 1997 (Études de philosophie médiévale, 75), pp. 283-291.

3. We find this characterization of the "flying man" thought experiment in the *Mubāḥaṭāt* (see below, n. 19): *huğğa* means "argument" and also "proof". I will explain below why the word "argument" is not suitable to qualify this thought experiment.

531-544

YADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Ekim 2014

- 63 Ikhwān al-Ṣafā', *Rasā'il Ikhwān al-Ṣafā' wa Khullān al-Wafā'*, p. 2:176.
64 Ibid., p. 2:225.
65 Ibid., p. 2:225.
66 Ibid., p. 2:202.
67 Ibid., p. 2:202.

01 Ekim 2023

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Ibn Sina
090637

Chapter Two

Virtue Ethics in Avicenna's Philosophical Allegories

None of what has preceded is meant to imply that the virtue ethics of Islamic philosophers was entirely or even primarily concerned with the state of the body. For many philosophers, knowing the human body was a first step in knowing virtue and the higher accomplishments of the soul. In part this is because Avicenna and other philosophers largely accepted Aristotle's division of the soul into vegetative, animal, and rational as three aspects of an interconnected whole, such that the rational soul requires the other two souls in order to come into existence. Despite connections between body and soul, Avicenna, arguably the most important codifier of Islamic philosophy, explicitly rejects the view that the soul is somehow equivalent to the human constitution or is itself a physical constitution.¹ Rather, the human soul, or the rational soul, has an intellect that can be described as two intellects, two "faces" according to Avicenna; one looks downward, toward the body (the practical intellect), and the other looks upward, toward absolute concepts (the theoretical intellect).²

A PHILOSOPHICAL MODEL OF THE SOUL: AVICENNA

Ethics falls within the domain of the practical intellect. The most basic ethical charge of the practical intellect is the management of the body's forces. This is why the practical intellect "faces the body." It is also why we can speak of "humoral ethics," since the body's forces for Avicenna and others of his day usually corresponded to the humoral model described in the previous chapter. The practical intellect prepares the soul to free itself of the concerns of the body and to undertake the completion of the higher, theoretical intellect.

For Avicenna, the practical intellect has its own subdivisions. Just as the intellect has two faces (practical and theoretical), the *practical*

خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ جلد: مقوایی، ۸ گک، ۲۰ سطر، اندازه: ۲۱×۱۵سم [ف: ۶-۳۴۲]

حی بن یقظان < شرح قصه حی بن یقظان
حی بن یقظان < خاصیت آحاد اشکال در اعداد اوفاق

● **حی بن یقظان (علی بیان آخر) / فلسفه، داستان / عربی**
ḥayy ibn-i yaqzān ('alā bayān-in āxar)

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

غیر از رساله مشهور او در بیان قصه حی بن یقظان است.
آغاز: قد تیسرت و الیسر من الحضرة جلت نهضة و انبعاث بقوای
المستخدمة فی المادة للتعقل عن حالة ما کنت بصدده من مراعاة
أحوال البدن الی عالم العقل الفعال المنزه عن التدلس بعالم
العناصر فینا ...

انجام: و بعث علی تعقل المتعلقات ما امکن فوالله ما ضاع سعی
فی النهوض الی خدمة ذلك الشیخ البهی لاستفادة الأنوار منه
ولقد قضی حق سعی و ما اترك لی جهد فی نصحی و ارشادی
و هدایتی
چاپ: قاهره، محقق: محمد سلیم سالم، مطبعة الشبکی، ۸۶ص،
۱۹۵۰م.

[دنا ۸۲۷/۴؛ مجمع علمی عراقی ۲۶۸/۳]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۶۴/۳۵-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۲۹؛ بی کا، تا: قرن ۱۰؛ ۳ گک (۱۴۰-)
۱۴۲پ) [قیلمها ف: ۱-۶۶۳]

● **حی بن یقظان (توجمه و شرح) / فلسفه، داستان / فارسی**
ḥayy ibn-i yaqzān (t. wa s.)

جوزجانی، عبدالواحد بن محمد، ۴۳۸ قمری
jawzjānī, 'abd-ol-vāhed ebn-e mohammad (- 1047)

وابسته به: شرح قصه حی بن یقظان = الرسالة المرموزة؛ ابن سینا،
حسین بن عبدالله (۳۷۰-۴۲۸)

به دستور: علاء الدوله ابوجعفر امیرالمؤمنین کاکویه
در اخلاق و مواظب شیبه نمایشنامه که به نام حی بن یقظان، و
مراد از این نام تلویح به هشیاری و بیداری جان است. اصل
کتاب از ابن سینا، به عربی بوده و مترجم آن را بر حسب دستور
علاء الدوله به فارسی ترجمه نموده ولی اصل عربی را نیز آورده
و متناوباً عربی و فارسی است و از این جهت حائز اهمیت است.
آغاز: بسمله. ستایش و آفرین مر یزدان کیهان دار را، آفریدگار
جهان و دارنده زمین و آسمان و گرداننده ستارگان ...

انجام: و مختصر آن اندر کتاب دانشنامه علایی سپری شد این
رسالت بتوفیق ایزد عزوجل، و درود ایزد بر محمد و بر اهل

بیتش پاکان و گزیدگان.

چاپ: به کوشش هانری کرین (تهران، انجمن آثار ملی: ۱۳۳۱)
[الذریعة ۷: ۳۰-۱۲۹، ۹۲/۱۷؛ ریحانة الادب ۴۳۶/۱؛ مهدوی (مصنفات ابن
سینا) ص ۹۵؛ فهرستواره منزوی ۳۰۰/۱ و ۱۸۰/۶]

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۶۴/۶-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۲۹؛ بی کا، تا: قرن ۱۰؛ ۳ گک (۱۵-)
۱۷پ) [قیلمها ف: ۱-۶۶۲]

۲. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۳۲۷/۱۱

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۱؛ با یادداشتی درباره این رساله
درهامش برگ‌های (۷۸-۸۴) و اینکه از آن بابا افضل است؛
کاغذ: نوعی ترمه، جلد: میشن سیاه، ۱۲ گک (۷۸-۸۹)، ۳۰ سطر،
اندازه: ۲۱/۷×۳۳سم [ف: ۸-۲۹۹]

۳. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۸۶/۷۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کا: شاه مراد بن نقدعلی فراهانی ورامینی، تا:
۱۰۷۲ق؛ در فهرست (۱: ۳۲۸) با شماره ۲۸۶/۳۹ آمده؛ کاغذ:
شرقی نخودی، جلد: تیماج مشکى، ۱۷ گک (۳۳۶-۳۵۲)، ۲۷
سطر، اندازه: ۲۷/۵×۱۸سم [میراث شهاب: ۴۲-۱۵۰]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۵۵/۳۰

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، کا: محمد بن نعمت طیبی، تا: ۱۰۹۱ق؛ کاغذ:
سفید، جلد: تیماج حنایی، ۴۷ص (۲۱۱-۲۵۷)، ۲۵ سطر [سنات: ۲-۱۹۱]

۵. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۱۲۲۴/۱۵

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: فرنکی، ۱۶ گک (۷۲-۸۷)،
۲۹ سطر، اندازه: ۲۱/۵×۱۰سم [ف: ۲۸-۳۲۸]

۶. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۲۲۲/۱۷

آغاز و انجام: برابر

مانند نسخه‌هایی است که هنری کرین نسخه خود را به سال
۱۳۳۱ش از روی آنها چاپ کرد، و همه سه بخش را در بر دارد؛
بی کا، تا: جمعه ۱۴ محرم ۱۳۱۰ق؛ کاغذ: فرنکی زرد، ۲۳ گک
(۷۰-۹۲)، ۱۷ سطر [ف: ۱۱-۵۸۸]

۷. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۳۲۶/۱۱

آغاز: سیاس وافر، کیهان را و آفریدگارن دو جهان را و دارنده
زمین و آسمان را، و درود بر رسولان او علی الخصوص محمد ...
این رسالتی است که شیخ رئیس ابوعلی انشا کرده است در شرح
قصه حی بن یقظان و پدید کردن رمزهایش. قال. و بعد فان ...
التفسیر: گوید اتفاق افتاد مر آنکه؛ انجام؛ قال ولد بما هاجر الیه
افراد من الناس ... الترجمة: گوید که بود که یکی از مردمان
بتردیدک او شود و چندان نیکی بجای او کند که ... شریعت آمده
بود از ... کار کند و این پایگاه دانایان بود

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فتخا)؛؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

۱. اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

خط: نسخ و نستعلیق، بی کاف، بی تا؛ جلد: مقوا، ۱۰ گک (۳۹-پ-)
۴۸ (پ)، ۱۶ سطر، اندازه: ۲۲×۱۵ سم [ف: ۱ - ۵۹۰]
۳۰. قم؛ گلبایگانی؛ شماره نسخه: ۶۵۵۰/۷-۳۳/۱۰۰

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق، بی کاف، بی تا؛ جلد: تیماج مشکی، ۳ گک، ۲۱ سطر،
اندازه: ۲۱×۱۵ سم [ف: ۲ - ۹۶۸]
۳۱. قم؛ گلبایگانی؛ شماره نسخه: ۳۷۹۷/۷-۱۹/۱۲۷

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کاف، بی تا؛ جلد: تیماج مشکی، ۳ گک، ۳۰ سطر،
اندازه: ۲۱×۱۵ سم [ف: ۳ - ۱۳۲۳]
۳۲. تهران؛ سپهسالار؛ شماره نسخه: ۱۲۲۳/۲
آغاز: برابر؛ انجام: الی حیاة القیطة فافهم.

خط: نسخ، بی کاف، بی تا؛ در حاشیه ۵ و ۶ بندی است درباره علم از
همو و «تفسیر آیه نور» و «تفسیر قل الله او ادعوا الرحمان»؛ ۳ اص
۴-۶) (ف: ۵ - ۲۶]

سه خطاطان < آشنایی با احوال و آثار خوشنویسان و خطاطان
اردستان

● الخطأ فی القراءة / تجوید / عربی

al-xaṭa' fi-l qirā'a

نسفی، عمر بن محمد، ۴۶۱ - ۵۳۷ قمری
nasafi, 'omar ebn-e mohammad (1070 - 1143)

خطا و اشتباه در قرائت را مؤلف این رساله در شش جهت
می داند، خطای در آیه یا کلمه یا حروف یا اعراب یا قطع کلمه
یا وقف و ابتدا. این رساله مختصر مشتمل بر بیان این شش
موضوع می باشد.

[دنا ۸۸۴/۴۸ مکتبه امیر المومنین ۲۰۲/۱]

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۹۲۱۵/۲

آغاز: قال الشيخ الامام الأجل الأستاذ ... اعلم ان الخطأ فی القراءة
على ستة أنواع؛ انجام: وهو اختيار شمس الأئمة محمد بن احمد
الحوالئی

خط: نستعلیق، بی کاف، تا: ۱۲۵۱ ق؛ جلد: تیماج مشکی، ۷ گک
۱۳-پ-۱۹ (پ)، اندازه: ۱۵×۱۰ سم [ف: ۲۴ - ۱۷]

● خطأ من قال ان الكمية جوهر = الكمية ليست

بجوهر / فلسفه / عربی

xaṭa'-u man qāla inna-l kammīyat-a jawhar = al-
kammīyat-u laysat bi-jawhar

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

آغاز: ان الكمية والحرارة والبرودة و ما تبعها أعراض و ليست

آغاز و انجام: برابر

خط: تحریری، کا: صادق بن حسن بافقی کرمانی، تا: ۲۱ ذیقعه
۱۲۵۳ ق؛ ۱۱ اص (۱۲۱-۱۳۱) [عکسی ف: ۱ - ۱۸۱]

۱۹. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۷۴۰/۲-عکسی

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق شکسته، کا: زین العابدین بن محمد رضوی، تا: ۴
ربیع الثانی ۱۲۵۳ ق؛ ۹ ص (۶۷-۷۵) [عکسی ف: ۱ - ۱۸۱]

۲۰. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۳۳/۴

آغاز و انجام: برابر

خط: شکسته نستعلیق، کا: میرزا بابا سواد کوهی، تا: ۱۲۵۷ ق؛
کاغذ: ترمه و پسته ای، جلد: میشن مشکی، ۴ گک (۱۸-۲۱ ر)، ۱۸

سطر، اندازه: ۲۴×۱۵ سم [ف: ۵ - ۱۱۸]

۲۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۸۸۷۱/۱۳

خط: نسخ، کا: محمد رحیم خوئی، تا: ۱۲۶۶ ق؛ جلد: تیماج قرمز،
۵ گک (۴۷-۵۱)، اندازه: ۲۶×۱۳ سم [ف: ۲۳ - ۵۸]

۲۲. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۷۳۲/۱۶-عکسی

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ خوش، کا: عباس بن علی محمد زوزی، تا: جمعه ۲۴
جمادی الثانی ۱۲۶۵ ق؛ ۶ ص (۳۶۱-۳۶۶) [عکسی ف: ۱ - ۱۸۱]

۲۳. تهران؛ عبدالعظیم؛ شماره نسخه: ۶۷۳/۱۰

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کا: محمد بن هادی، تا: جمادی الاول ۱۲۶۶ ق؛ واقف:
شهاب الدین مرعشی نجفی؛ ۴ گک، ۲۰ سطر، اندازه: ۲۱×۱۵ سم

[ف: ۱ - ۱۸۶]

۲۴. تهران؛ سپهسالار؛ شماره نسخه: ۲۷۸۴/۷

کا: محمد رضا بن عبدالغفار بن عبدالرزاق نجف آبادی اصفهانی،
تا: ۱۲۶۶ ق؛ ۳ گک (۲۷-۲۹ پ) [ف: ۵ - ۲۶]

۲۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۶۲۲۹/۱۶

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کاف، تا: ۱۲۶۸ ق؛ ۵ ص (۹۳-۹۷)، ۱۹ و ۲۳ سطر،
اندازه: ۲۱×۱۴/۸ سم [ف: ۴۵ - ۹۸]

۲۶. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۵۱۴/۲

خط: نسخ، بی کاف، بی تا؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج مشکی، ۱۰ گک
(۵۳-۶۲)، ۱۳ سطر (۱۰×۶)، اندازه: ۱۷×۱۱ سم [ف: ۱۳ - ۳۴۶۵]

۲۷. تهران؛ مروی؛ شماره نسخه: ۱۷۳/۱۱

بی کاف، بی تا؛ قطع: رحلی [ف: ۲۷۶ -]

۲۸. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۹۵۷۷/۳۰

کا: سید علی اصغر پسر محمد قاسم طباطبائی زواره ای، بی تا؛
کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج مشکی، ۳ گک (۲۱۷-۲۱۹ ر)، ۳۵

سطر (۲۸×۱۴)، اندازه: ۳۹×۲۲ سم [ف: ۱۷ - ۴۱۳]

۲۹. قم؛ مرکز مطالعات؛ شماره نسخه: ۶۹۱/۳

آغاز: برابر؛ انجام: فلیطلب مبتغیه ذلك من كتب ذویه والحمد لله
رب العالمین

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

۱. اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۲۰۱۲ / ۱۳۹۱

'alī ebn-e mūsā, emām-e haštom (771 - 819)

۳۰/۵×۱۹ اسم [اهدائی رهبر: ۲ اخبارا - ۳۷۸]

شرح و حواشی:

- ۱- شرح خطبة التوحيد = ترجمه و شرح خطبه توحيدیه حضرت رضا (ع) = توحيد الرضا؛ مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۰۳۷-۱۱۱۰)
- ۲- فیروزجات طوسیه = شرح خطبه توحيد امام رضا (ع)؛ یزدی حائری، محمد باقر بن مرتضی (۱۲۳۹-۱۲۹۸)

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۲۰۷/۷

منقول از کتاب توحيد بحار الانوار؛ بی ک، بی تا [ف: ۹-۲۶۴]

۲. قم؛ فیضیه؛ شماره نسخه: ۱۰۵۹/۵

آغاز: اول عبادة الله معرفته ...

خط: نستعلیق، بی ک، بی تا؛ آگ، اندازه: ۲۱×۱۵ اسم [ف: ۳-۵۰]

● الخطبة التوحيدية = الخطبة الغراء = التمجيد =

العظية الالهية = التسيحية = الكلمة الالهية / فلسفه / عربی
al-xuṭbat-ut tawhīdiyya = al-xuṭbat-ul garrā' = at-tamjīd = al-'atfīyyat-ul ilāhīya = at-tasbīhīyya

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

خطبه‌ای است در حمد و ثنای باری تعالی و ذکر صفات ثبوتی و سلبی خداوند که به سبب احتوای آن بر چکیده فلسفه مشایی ابن سینا مورد توجه قرار گرفته و ترجمه‌ها و شروحي به فارسی و عربی دارد. این خطبه به اسامی مختلفی نامیده شده است.

آغاز: سبحان الملك الجبار الإله القهار لا تدرکه الأبصار و لا یمثله الأفكار لا جوهر یقبل الأضداد یتغیر و لا عرض فیشتق وجوده الجوهر لا یوصف بکیف

انجام: ربنا نصلی و نصوم و علیک المعول و أنت المبدأ الأول نسألك التوفیق و العصمة و التنبه عن الغفلة و إفاضة الهدایة و كشف الشبهة إنك ولی ذلك و أوله و آخره و نصلی علی صاحب الشریعة الشریفة محمد و آله الطاهرين چاپ: به همراه متن به چاپ رسیده است.

[فهرست نسخه‌های مصنفات ابن سینا ۹۹؛ الذریعة ۲۰۲/۷؛ مکتبه امیرالمؤمنین ۴۵۶/۲؛ مجمع علمی عراقی ۲۴۸/۳؛ دنا ۸۹۳/۴-۸۹۴ (۲۵ نسخه)]

شرح و حواشی:

- ۱- شرح خطبة التوحيد = ترجمه خطبة الغراء = شرح خطبه تمجیدیه = شرح خطبه تهلیلیه؛ خیام، عمر بن ابراهیم (۵۱۷-)
- ۲- شرح خطبة الغراء؛ مسعودی غزنوی، محمد بن مسعود (۶-)
- ۳- شرح خطبة الغراء (۶ عنوان)

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۹۲۳/۲

خط: نستعلیق، بی ک، تا: قرن ۸؛ کاغذ: سمرقندی ضخیم، جلد:

تیماج مشکى، ۱۲ ص (۳۲-۴۳)، ۱۹ سطر، اندازه: ۱۸×۱۳ اسم [ف: ۱۰-۱۹۷۸]

● خطبة البيان (شرح) / شعر، حدیث / فارسی

xotbat-ol bayān (š.)

لطفی، لطفعلی، ق ۱۰ قمری

lotfi, lotf-'alī (- 16c)

بند بند خطبه مزبور به قطعات دو بیتی ترجمه منظوم شده است.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۷۰۶۲/۳

خط: تحریری، کاتب = مؤلف، تا: ۹۲۶-۹۲۹ ق؛ جلد: چرم

قهوه‌ای، ۱۹ ص (۴۴-۶۲)، ۲۷ سطر (۱۶×۸)، اندازه: ۲۱×۱۳ اسم

[ف: ۴۷/۱ - ۱۹۸]

→ خطبه بی نقطه < خطبه مهملة (با ترجمه)

→ خطبه بی نقطه < خطبه مهملة

● خطبه بی نقطه / ادبیات / فارسی

xotbe-ye bī-noqte

نواب، علینقی میرزا

navvāb, 'alī-naqī mīrzā

در ستایش پادشاه از نواب علینقی میرزا [رکن الدوله] صاحب اختیار دارالملک قزوین.

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۰۷۷/۸

بی ک، بی تا؛ جلد: میشن قهوه‌ای، ۵ گ (۱۰۱-۱۰۵ پ)، ۱۲ و

۱۴ سطر، اندازه: ۲۱/۷×۱۵/۹ اسم [ف: ۹-۱۴۰]

→ الخطبة التنجية < الخطبة الطنجية

● خطبة تقال اول مولد رسول الله (ص) / تاریخ

پیامبر اکرم (ص) / عربی

xuṭbat-un tuqālu awwal-a mulid-i rasūl-il lāh

خوی؛ نمازی؛ شماره نسخه: ۴۶۵/۹

آغاز: الحمد لله الذي اطلع من بروج السعود بدرأ اناربه الاكوان و

انبج من بحار العيون عينا سقى بها الظمان

خط: نسخ، بی ک، تا: قرن ۱۰؛ از موقوفات رضانیه مرحوم ابراهیم

بن فتح الله شریف حسینی ۱۲۳۰؛ جلد: تیماج سوخت، ۲ ص (۶۹-)

۷۰، ۲۲ سطر، اندازه: ۲۱×۱۶ اسم [ف: ۲۳۶]

● خطبة التوحيد / حدیث / عربی

xuṭbat-ut tawhīd

علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۱۵۳ - ۲۰۳ قمری

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فخ)؛؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

مترقه / فارسی

● خطبة خطاب بها / بهانیت

xuṭbat-un xutiba bi-hā

باب، علی محمد بن محمد رضا، ۱۲۳۶؟ - ۱۲۶۶ قمری
bāb, 'alī mohammad ebn-e mohammad rezā (1821 -
1850)

یزد؛ وزیری؛ شماره نسخه: ۳۷۲۵/۱۸

خط: نسخ، کا: غلامرضا متخلص به حیران، بی تا؛ مجدول؛ کاغذ:
اصفهان، جلد: مقوایی روکش تیماج ماشی، ۴ص (۱۹۷-۲۰۰)،
۱۹ سطر (۱۴/۵×۸/۵)، اندازه: ۲۰×۱۳/۵ سم [ف: ۵-۱۷۶۵]

● الخطبة الخمرية = دعاء التقديس / عرفان و تصوف /

عربی

al-xuṭbat-ul xamrīyya = du'ā'-'ut taqḏīs

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)در این نیایش شیخ به خدا باز می گردد و به او می گوید که من
پیرو محمدم و می پذیرم که میگساری ناروا است مگر اینکه
سرنوشت چنین است و سرشت مردمی چنین می خواهد که به دو
بهانه آن را بنوشم، یکی اینکه چون در شهرهای ناسازگار و باخیز
هستم ناگزیرم خود را با آن درمان کنم، دیگر آنکه تو در کتاب
خویش گفته ای «و منافع للناس» و من می خواهم دریابم که تو
راست گفته ای و بدان گواهی دهم. (دانش پژوه)آغاز: بسمله و به نستیعن. اللهم لا شریک لک، فارجه و لا وزیر،
فارشوه. اطعنک بمشیتک ... و انی مقر بتحریم هذه الخمرة
شاهد من نکاتها فی الاخرة ...انجام: و ادخلنی فی زمرة المقربین، مقربا من القدس الاعظم،
مبعدا عن حضيض الجهنم، لانک انت العزيز الاکرم - تم الدعاء.
[ف: مهدوی ص ۱۰۰ ش ۷۱، ف: قناتی ش ۱۲۹؛ دنا ۸۹۴/۴ (نسخه ۶)]

۱. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۵۸۷۴/۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کا، تا: اوایل قرن ۱۱؛ تملک: محمدعلی حسینی؛
کاغذ: شرقی، جلد: تیماج زرشکی، ۱۱ گ (۳۶۶)، ۱۱ سطر
(۱۴×۱۰)، اندازه: ۲۹/۵×۱۸/۵ سم [ف: ۴۰-۳۱۲]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۵۱۳۸/۱۵۱

آغاز: برابر؛ انجام: زدت هذه المناجات بامر من جمع جميع
الکمالات ... و هو الشيخ الاسعد الشيخ محمد بن المرحوم الشيخ
الشهيد المظلوم الشيخ علی بن نعمة الله علی العالمين بن خاتون ...
و انا العبد الراجی عفو ربه الغنی و شفاعة نبيه و الوصی احمد بن

محمد بن احمد بن نعمة الله بن خاتون ... و ذلك سنة ۱۰۵۷

خط: نسخ، بی کا، تا: ۱۰۵۷ق؛ ۱ گ (۶۴۶) [ف: ۱۵-۲۰۸]

۳. تهران؛ مهدوی؛ شماره نسخه: ۲۵۹/۱۱

xotbe-ye jolūs-e šāh soltān hoseyn bar taxt-e saltanat

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، ۱۰۳۷-۱۱۱۰ قمری
majlesī, mohammad bāqer ebn-e mohammad taqī
(1628 - 1699)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۷۲۱/۹

آغاز: خطبة لمولانا العلامة الملا محمد باقر المجلسی اعلى الله
مقامه فی جلوس الشاه سلطان حسين الصفوی علی سریر السلطنة،
بسمله، تبارک الذی یده الملك و هو علی کل شی قدیر
تحمداک اللهم یا مالک الملك توتی الملك من نشاء و تعز من
نشاء یدک الخیر و انت علی کل شی قدیر ملک العظمة و القدره؛
انجام: ظلال عدالت امین الدین سلطان سلاطین روی زمین و
خاقان خواقین باعز و تمکین برمفارق عالمیان مخلد و یر دوام بوده
باشد بمحمد و آله الطاهرين تمت و الحمد لله.خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳، کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج مشکي،
۸ص (۳۵۲-۳۵۹)، ۱۸-۱۷ سطر، اندازه: ۱۸×۱۱ سم [ف: ۹-۵۰]

● خطبة حضرت رسول (ص) / حدیث / عربی

xotbe-ye hazrat-e rasūl

شیراز؛ شاهچراغ؛ شماره نسخه: ۹۶

آغاز: بسمله - الحمد لله الذی خلق السموات و الارض
خط: نسخ و نستعلیق، بی کا، بی تا؛ خطبه ها و استغفارنامه به خط
نسخ و شرح آنها و طریقه بدوح به خط نستعلیق است؛ کاغذ:
نخودی، جلد: مقوا با کاغذ سبز، ۱۲ گ، مختلف السطر (۱۵×۸)،
اندازه: ۱۷×۱۱/۵ سم [ف: ۱-۳۱۰]

● خطبة حضرت زهرا (ع) / عربی

xotbe-ye hazrat-e zahrā

درباره ازدواج.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۸۸۹۰/۴

آغاز: خطبة معروفة للزهراء عليها السلم. بسمله الحمد لله الذی
خلق آدم من صلصال کالفخار و خلق حواء منه جلیلة المقدار؛
انجام: واقول قولی هذا و انا استغفر الله لی ولکم ایها الحاضرون انه
غفور رحیم جواد کریم.بی کا، تا: قرن ۹؛ کاغذ: نخودی، جلد: میشن قهوه ای، ۱ص (۸)،
ابعاد متن: ۱۷/۵×۱۰/۵، اندازه: ۲۳/۳×۱۴/۶ سم [ف: ۲۹/۱-۲۴۴]خطبه حضرت زینب (ع) < احتجاج حضرت زینب (ع) با
یزید

فرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

در ۶۹۷ق؛ اص (۱۴۲پ) [فیلمها ف: ۱-۵۷۷]
تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۴۳۷/۳۲-عکسی
اصل نسخه: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۲-۱۰۹]

● خطبة / عرفان و تصوف / عربی

xuṭba

قشیری، عبدالکریم بن هوازن، ۳۸۶ - ۴۶۵ قمری
qoṣayrī, 'abd-ol-karīm ebn-e havāzan (997 - 1073)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۳۱/۴-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۱۹؛ بی ک، بی تا [فیلمها ف: ۱-۴۱۶]

● الخطبة / ادبیات / عربی

al-xuṭba

عیید زاکانی، عییدالله، - ۷۷۲ قمری
'obeyd-e zākānī, 'obeyd-ol-lāh (- 1371)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۶۶۳/۹-ف

خط: نستعلیق، بی ک، تا: ۸۶۸ق [فیلمها ف: ۲-۲۱۷]

● خطبة / ادبیات / عربی

xuṭba

محقق سبزواری، محمد باقر بن محمد مؤمن، ۱۰۱۷ -
۱۰۹۰ قمری

mohaqqeq-e sabzevārī, mohammad bāqer ebn-e
mohammad mo'men (1609 - 1679)

تهران؛ مینوی؛ شماره نسخه: ۴/۲

دو خطبة؛ خط: نسخ، بی ک، بی تا؛ قطع: ربعی [نشریه: ۶-۶۵۹]

● الخطبة / ادبیات / عربی

al-xuṭba

ابن ابی الرجال، احمد بن صالح، ۱۰۲۹ - ۱۰۹۲ قمری
ebn-e abe-r-rejāl, ahmad ebn-e sāleh (1620 - 1681)

در مرگ المتوکل علی الله اسماعیل بن قاسم به منبر جامع
مقدس صنعاء خوانده است.

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۱۲۸۸/۲

خط: نسخ، بی ک، تا: قرن ۱۱ [ف: ۵-۲۵۷]

● خطبة / ادبیات / عربی

xuṭba

احسائی، احمد بن زین الدین، ۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ قمری

صادقی افشار، صادق، ۹۴۰ - ۱۰۲۲ قمری
sādeqī-ye afšār, sādeq (1534 - 1614)

تهران؛ فرهاد معتمد؛ شماره نسخه: ۶۷/۳

خط: نسخ، بی ک، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج قهوه‌ای،
۱۳ سطر چلیپایی (۱۳×۷/۵)، اندازه: ۱۸/۵×۱۲ سم [نشریه: ۳-۲۲۳]

● خطب بعض الايام المعروفة / ادبیات / عربی

xutab-u ba'ḍ-il ayyām-il ma'rūfa

خوانسار؛ فاضل؛ شماره نسخه: ۲۲۸/۴

خطبه‌هایی برای بعضی روزهای معروف نظیر ۱۹، ۲۳، ۲۱ ماه
رمضان و روز عاشورا و ... در این مجموعه گرد آمده است؛ خط:
نستعلیق، بی ک، بی تا؛ خطوط چلیپا برای سید محمد بن میر محمد
صادق حسینی در سال ۱۱۲۸ نگارش یافته؛ جلد: تیماج قهوه‌ای،
اندازه: ۲۰/۵×۱۴/۷ سم [ف: ۱-۱۸۵]

● الخطب البهائية / ادبیات / عربی

al-xuṭab-ul bahā'īya

شیخ بهائی، محمد بن حسین، ۹۵۳ - ۱۰۳۰ قمری
šeyx-e bahā'ī, mohammad ebn-e hoseyn (1547 - 1621)
مجموعه‌ای است از خطبه‌های گوناگون که در مناسبات و ایام
مختلف، آنها را انشاء نموده است.

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۸۴۲

آغاز: قال العالم العلامة اتضرع اليك اللهم يا من في قدرته
مؤيدات النصر والاقبال وفي يد عنايته الازلية حفظ نظام الاستقامة
والاعتدال

نسخه اصل: کتابخانه برلین - ۹۷/۱۶۰؛ خط: نسخ، بی ک، بی تا؛ ۸
شعبان ۱۰۳۸ق؛ ۲۲۵ص [عکسی ف: ۳-۳۴]

← الخطبة < الخطب

● الخطبة / فلسفه / عربی

al-xuṭba

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹۰/۳۴-ف

آغاز: نبدأ بمبدع الهيولى و الاجرام و مؤلف الارواح و الاجسام
ناظم الجواهر و الاعراض؛ انجام: و نهى النفس عن الهوى فان
الجنة هي الماوى و لله الحمد و المنة تمت خطبة الشيخ ...
نسخه اصل: ایاصوفیا ۴۸۴۹؛ بی ک، تا: با تاریخ ۶۹۷ق؛ مقابله شده

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فتخا)؛؛ جلد سیزدهم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان

DIA 276251

استاد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۲

خط: نسخ، کا: علی بن قدامه، تا: قرن ۸؛ مصحح؛ جلد: تیماج
قهوه‌ای، ۸ گ، (۱۰۰-۱۰۷)، اندازه: ۱۵×۱۱/۵×۲۱/۵ سم [ف: ۲۰-۱۰۱]

● الطب (ارجوزة) / طب، شعر / عربی

ṭibb (urjūza)

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰؟ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

منظومه‌ای است در بیان دستورات طبی که خود تجربه کرده و نیز آثار و خواص رؤیت برخی ستاره‌ها و کواکب و بیان این که دیدن فلان کواکب و ستاره چه تأثیر و خاصیتی بر جای می‌گذارد. تعداد ابیات در نسخه‌ها متفاوت است و از ۱۷ تا ۱۴۵ بیت آمده است. قنواتی به شماره ۱۱۳ و مهدوی در صفحه ۲۷ فهرست خود آن را یاد کرده‌اند.

آغاز: بسمله. الحمد لله الملیک الواحد xx رب السموات العلی الماجد / و هذه ارجوزة قد اکتمل xx فیها جمیع الطب علم و عمل

[دنا ۲۷۹/۷ (۱۲ نسخه)؛ الذریعة ۴۹۵/۱؛ مصنفات ابن سینا: ۲۷؛ الذریعة: ۴۹۵/۱؛ الاوقاف العامة موصل ۲۴۱/۲]

شرح و حواشی:

- ۱- شرح ارجوزة ابن سینا؛ ابن رشد، محمد بن احمد (۵۲۰-۵۹۵)
- ۲- الجوهر النیس فی شرح ارجوزة الریس؛ کحال، موسی بن ابراهیم (۸۷۹-)

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۱۹۹

آغاز: الحمد لله الملیک الواحد xx رب السموات العلی الماجد / سبحانه مفردا بالقدم xx مخرج موجود اتنا من عدم؛ انجام؛ و آله الافاضل الاطهار xx و صحبه و نسله الاخیار

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۹؛ تملک: محمد اخلاصی؛ کاغذ: دولت آبادی، ۸۶ گ، ۹ سطر، اندازه: ۱۶/۶×۲۲/۲×۲۵-۱ [ف: ۱-۲۵]

۲. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۱۴۳۲/۱

آغاز: بسمله، قال الشیخ الریس ابو علی سینا لما جرت عادة الحکما و فضلاء القدماء؛ انجام؛ و قد فرغت من جمیع العمل xx فالان اقطع بقول مکمل

خط: نسخ، بی کا، تا: احتمالاً قرن ۱۰؛ کاغذ: هندی، ۱۰۲ ص (۱-۱۰۲)، ۳۴ سطر (۱۶/۵×۵/۵)، اندازه: ۲۰×۷/۵×۲۰ سم [ف: ۹-۴۴۹]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۴۹/۲۰

آغاز: قال الشیخ الریس الفاضل الفیلسوف ابو علی الحسین بن سینا البخاری، رضی الله عنه و اجره ثوابه، فی تقسیم الطب: الطب حفظ صحة برؤ مرض xx من سبب فی بدن منه عرض / قسمته الاولی لعلم و عمل xx و العلم فی ثلثة قد اکتمل؛ انجام؛ اقل ما تبره فی شهر xx و ربما يتم ذاک عشر / و قد عرفت من جمیع العلل xx و الآن اقطع بقول مکمل

خط: تعلیق، بی کا، تا: تاریخ ۹۶۲ق؛ تملک: مصطفی بن عبدالله

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۵۹۴۰/۱۶

آغاز: بسمله. اللهم الهما و جنینا العلی و العلی و الارتیاب ... اما بعد فهذه کلما فی بیان مذهب الطائفة الیزیدیة و حکمهم و حکم الاموال الکاتبة بأیدیهم. اعلم انهم متفقون علی ابطال من عقاید و اقوال

خط: نسخ و نستعلیق، بی کا، بی تا؛ جلد: تیماج فرنگی، ۲ گ (۸۹-۹۰)، اندازه: ۱۶×۲۲ سم [ف: ۴۴-۱۴۷]

- ← طب < نزهة الملوك
- ← طب < لب طب
- ← طب < فنون خمسه طب
- ← طب < فیزیولوژی
- ← طب < حفظ صحت
- ← طب < مجربات
- ← طب < رساله ای در طب
- ← الطب < وجیزة فی الطب
- ← طب < اوزان طبی
- ← طب < طبی
- ← طب < منافع امینی
- ← طب < تبها
- ← الطب < زیدة التجارب
- ← طب < حفظ صحت
- ← طب < بیماریها و درمان
- ← طب < فیزیولوژی
- ← طب < التشریح (رسالة فی)
- ← طب < اصطلاحات الطیبة
- ← الطب < منتخب الطب

● الطب (ارجوزة فی) / طب / عربی

ṭibb (urjūzat fī)

ابن عبد ربه، سعید بن عبدالرحمن، ۳۲۸؟ قمری
ebn-e 'abd-e rabbe, sa'īd ebn-e 'abd-or-rahmān (- 941)

ارجوزة‌ای است در ۲۰۸ بیت در پزشکی که این عناوین در آن آمده: فضل الطب، وصف الطب، سبب الاسقام، علامة السیئة و هیوب الریاح، فی الحمیه و التغذی، فی حفظ الصحة، فی صفة النفس، فی صفة الراس و الابخر الصاعدة له، فی وصف المعدة، فی وصف الحمی، اعلام الموت فی افراغ السوداء.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۵۲۷/۳

آغاز: الحمد لله الذی برانا xx و ركب العقول و الاذهان / و من بالاسماع و الابصار xx ینهدی بها من كان ذا الاعتبار؛ انجام؛ و شعبه منظرها كالصافن xx فی کعبه يعرفها بالصافن / و طاهر فی الکعب الردقی xx عرق یکنی بالنسا محقق

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

۱. سرگذشت شیخ (ص ۲-۶۵۰) به چاپ رسیده.
[دنا ۶۶۳/۴ (نسخه)؛ مصنفات شیخ از دکتر مهدوی ص ۸ (شماره ۴ و)؛
فهرست قنواتی شماره های: ۲۶۰-۲۶۶ و ۲۶۸]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۵۵۹/۷-ف

خط: نسخ معرب، بی ک، تا: ۶۳۶ق، کاغذ: سمرقندی، جلد: تیماج
مشکی، گک ۲ (۵۷-۵۸)، ۱۷ سطر (۱۴×۱۰) [فیلما ف: ۱-۶۱۱]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹۰/۷-ف

آغاز: برابر با جواب ابن سینا
نسخه اصل: ایاصوفیا ۴۸۴۹؛ بی ک، تا: ۶۹۷ق؛ مقابله شده؛ گک ۳
(۲۹-۳۱) [فیلما ف: ۱-۵۷۶]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۴۵۹/۸۰

آغاز: وصل کتاب الشیخ الاجل سلطان العارفين ملك المحققين
ابی سعید لا زالت الايام مطابقة لهواه والاقسام موافقة لرضاه
خط: تعلیق، بی ک، تا: پنجشنبه ۲ ربیع الاول ۷۲۳ق؛ جلد: تیماج
کرم قهوه ای؛ ۱ص (۳۴۵)، ۴۱ سطر، اندازه: ۱۹×۳۲سم [ف: ۴۱-۸۶]

۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۴۵۹/۷۹

آغاز: برابر
در این نسخه سؤال و جواب هر یک جداگانه با این نام آمده و در
برخی نسخه ها سؤال کننده ابن زیله قید شده؛ خط: نسخ، بی ک،
تا: پنجشنبه ۲ ربیع الاول ۷۲۳ق؛ جلد: تیماج کرم قهوه ای، ۱ص
(۳۴۵)، ۴۱ سطر، اندازه: ۱۹×۳۲سم [ف: ۴۱-۸۶]

۶. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۰۷۱/۱۴

آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی ک، تا: قرن ۸ و ۴ص (۱۰۵-۱۰۸)، اندازه: ۱۶×۱۲سم
[ف: ۳۲-۹۶]

۷. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۵۲۸۰/۵

آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی ک، تا: قرن ۱۰؛ سپس شعر فارسی؛ گک (۳۲)-
۳۶ [ف: ۱۶-۱۰۷]

۸. شیراز؛ علامه طباطبائی؛ شماره نسخه: ۱۰۱/۴

خط: نستعلیق، بی ک، تا: ۱۰۲۶ق؛ اندازه: ۱۹×۱۲/۵سم
[نسخه پژوهی: ۳-۱۰۱]

۹. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۸۹۶۰۸/۲۲

آغاز: برابر جواب شیخ
خط: نستعلیق، بی ک، تا: حدود ۱۰۶۰ق؛ ۱ص (۱۱۶) [مختصر ف: ۲۴۹]

۱۰. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۶۶۱۶/۲۵

آغاز: برابر
خط: نسخ، کا: احمد سروی، تا: ۱۰۷۱ق؛ کاغذ: سپاهانی، جلد:
تیماج تریاکی، گک ۲ (۱۰۷-۱۰۸)، ۲۷ سطر (۲۱×۱۰)، اندازه:
۱۸×۳۱سم [ف: ۱۶-۳۱۰]

۱۱. تهران؛ مدرسه معمارباشی؛ شماره نسخه: ۱۰۷/۲

آغاز و انجام: برابر

مقوا، گک ۴، ۲۳ سطر، اندازه: ۱۷×۲۵/۵سم [اهدائی رهبر: ۶-۲۵۴]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۵۱۰/۲۳ کر

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق تحریری، کا: حاج صالح قرطبی، تا: ۱۱۲۱ق؛
مصصح، مجدول؛ کاغذ: فرنگی نخودی، گک (۷۵-۷۸)پ،
۲۷ سطر، اندازه: ۱۶/۵×۹/۵سم [ف: ۴۰/۲-۳۵۴]

۳. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۹۹۵۹/۲

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کا: عبدالقادر بن محمد ابوبکر، تا: ۱۲۸۲ق؛ جلد:
مقوایی، گک ۶ (۴۱-۴۶)ر، اندازه: ۱۶/۵×۲۲سم [ف: ۲۵-۲۳۲]

● حصول العلم و الحکمة = جواب ابی سعید ابی

الخیر / فلسفه / عربی

ḥuṣūl-ul 'ilm wa-l ḥikma = jawāb-u abī-sa'īd abi-l-xayr

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۳۷ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

وابسته به: حصول علم و حکمت = نامه ابی سعید به ابن سینا؛
ابوسعید ابوالخیر (۳۵۷-۴۴۰)

پرسش ابوسعید ابوالخیر در مورد حصول العلم و الحکمة، و
پاسخ از ابوعلی سینا. در برخی از نسخه ها قید شده که این نامه را
شیخ در پاسخ ابن ژیلان نوشته اما ملاحظه متن سؤال و جواب
مسلم می دارد که مخاطب شیخ رئیس مردی بزرگ و مورد
احترام فراوان شیخ بوده است و این شخص بدون تردید کسی
جز ابن ژیلان است. ابی سعید می گوید من از هر جوینده ای
می پرسم که حقیقت چیست، شما هم آنچه می دانید به من
بگویید. شیخ به او می گوید که خدا را بشناس و با دانایی نیک
بیاندیش.

آغاز: خطاب الشیخ العارف ابی سعید ابن ابی الخیر الی الشیخ
الرئیس ابن علی بن سینا ... ایها العالم وفقک الله لما ینبغی
ورزقک من السعادة ...

آغاز جواب ابن سینا: وصل الخطاب الشیخ منبأ عن جمیع صنع
الله لدیه و سبوغ نعم الله علیه ...

انجام: و معرفة الله اول الاوائل الیه یصعد الکلم الطیب و العمل
الصالح یرفعه اقول قولی و استغفر الله و استهدیه و اتوب الیه و
استکف و اساله ان تقریني انه سمیع مجیب. و الحمد لله ...

چاپ: در نامه دانشوران ناصری، جلد اول (تهران: ۱۲۹۶ق)؛ در
رسائل ابن سینا، جلد دوم (استانبول: ۱۹۵۳م)؛ این گفتگو در
عیون الانباء ابن ابی اصیبه (ج ۲ ص ۹-۱۰) و حالات و سخنان
شیخ ابوسعید (چاپ ژوکوفسکی در پترزبورگ به سال
۱۲۱۷/۱۸۹۹ ص ۷-۶۴) و کشکول بهائی (ایران ۱۲۹۶ ص ۶۲۳)
و در آغاز نجات (چاپ قاهره به سال ۱۳۳۱ ص ۵-۱۲) و با
ترجمه در نامه دانشوران (ج ۱ ص ۶-۷۲) و فرهنگ دهخدا در

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق تحریری، بی کاء، بی تا؛ ۶ص (۱۳-۱۸)، ۲۱ سطر
[عکسی ف: ۳-۳۱۱]

● حفظ الصحة / طب / عربی

hifz-uş şihha

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰-۴۲۸ قمری

(981 - 1038) ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh

در تعلیم روش حفظ الصحة و مراقبت بر اعتدال مزاج؛ مشتمل بر سیزده «باب»: ۱. ذکر کیفیات؛ ۲. ذکر الاعتدال و تقدیمه علی سایر الطبايع و الفصول؛ ۳. ذکر الابدان و ما يحتاج اليه لحفظ الصحة؛ ۴. تدبیر کل یوم؛ ۵. السواک و منفعت و الاشجار التي تتخذ منها؛ ۶. الرياضة و منفعتها و كيفية استعمالها؛ ۷. هيئة الحمام و تسمينه و منفعت؛ ۸. تناول الطعام و وقته و مقدارها؛ ۹. الشراب و انواعه و مضاره و منافعه و كيفية استعماله؛ ۱۰. النوم و منفعت؛ ۱۱. الفصد و الحجامة؛ ۱۲. الاسهال و منفعة و تدبیر استفراغ کل خلط؛ ۱۳. ذکر اختیارات الايام. ابن سینا در این رساله از مسواک و انواع ورزش و بازیها مانند چوگان بازی و شطرنج و سواری و جز اینها و سود فراوان آنها در حفظ صحت بدن و مزاج سخن می گوید و باب سیزدهم رساله در اختیارات است برای شناختن ساعات نیک و بد انتخاب ورزشها و دیگر کارهایی که انجام دادن آنها را برای حفظ صحت در این رساله توصیه و تاکید می کند.

آغاز: بسمله. استعین فیما افید بالعقل الفعال و اسئل الله تعالی ان یطیل بقاء الشیخ و استدیمة بمنه و نعمته و استرهن له العصمة و التوفیق لما یحبه و یرضاه بمنه و فضله و لمارأیت ظاهر تمیز و بادیء تحصیله ... طلبت من نفسی تأثیر ما اوجبت له و رغبت الیه شیء من ابواب الخدمة ... فلم اجد شیئا اشبه مما جربته من صلاح نفسه ثم لما یتحفه لآخوانه و اصداقائه ان اجمع کتابا مختصراً ینطق بذكر الصحة و دفع الاسقام ... الباب الاول فی ذکر کیفیات التي جعلها الله تعالی مدار کیفیات الآخر ...

انجام: من انواع اللعب بالكرة القمر فی البروج المنقلبة و فی لعل الشطرنج و النرد من الجهة التي یكون القمر فی تلك الجهة و اذا بلغنا هذا المبلغ فلنختم المقالة حامدين لله العليم الحكيم مصلين علی رسوله النبی الکریم و آله ذوی الخلق العظیم و الفیض العمیم.

[الذریعة ۲۷/۷؛ فهرست مصنفات ابن سینا، مهدوی: ۷۴ش ۶۰؛ قنواتی شماره ۲۶ (ص: ۱۸۳)؛ الاوقاف العامة موصل ۲۴۱/۲؛ دنا ۶۶۶/۴ (۱۴ نسخه)]

شرح و حواشی:

۱- شرح حفظ الصحة؛ قزوینی، عبدالکریم بن محمد یحیی (۱۲)

۱. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۴۳۷/۳۴-عکسی

آغاز: برابر؛ انجام: فی امساک البطن بفالج و القمر فی البروج

ذوات الجسدین. قویل مقاله حفظ الصحة للشیخ و كانه وقع من اخره صفحة او اقل ...

اصل نسخه: ایاصوفیه، ش ۴۸۴۹؛ خط: نسخ پخته، بی کاء، تا: ۶۹۷ق؛ افتادگی: انجام (گویا یک صفحه یا کمتر)؛ مقابله شده؛ گک (گک ۱۴۷-۱۵۳) [عکسی ف: ۲-۱۰۲]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹۰/۳۶-ف

نسخه اصل: همان نسخه بالا [فیلمها ف: ۱-۵۷۷]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۷/۹-ف

نسخه اصل: روان کوشکو ش ۲۰۴۲؛ کاء: علی بن قوام بن احمد ملقب به مولی میرک طیب شیرازی، تا: یکشنبه ۴ ربیع الثانی ۸۸۲ق [فیلمها ف: ۱-۴۳۶]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۴۹/۳۷-ف

آغاز: برابر؛ انجام: فی امساک البطن یعالج و القمر فی البروج ذوات الجسد (قویلت مقالة حفظ الصحة للشیخ و كانه وقع من اخره صفحة او اقل فلیطلب)

خط: تعلیق، بی کاء، تا: با تاریخ ۹۶۲ق؛ چنانکه نویسنده نسخه ما گواهی می دهد این نسخه کم دارد و انجام آن در فهرست آقای دکتر مهدوی چیزی دیگر است؛ تملک: مصطفی بن عبدالله در ۹۶۲ق، خلیفه سلطان در ۱۰۴۱ق، محمد طاهر پزشک تفرشی در ۱۱۳۵ق، محمد ابراهیم قزوینی در ۲ ذیقعده ۱۲۴۵ق؛ کاغذ: سمرقندی کلفت، جلد: تیماج تریاکی، گک (۲۷۰-۲۷۲پ)، ۳۱ سطر، اندازه: ۱۳×۲۳سم [ف: ۶-۲۴۱۶]

۴. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۲۳/۵-ف

ناقص است و در باب دوازدهم افتاده است؛ بی کاء، تا: با تاریخ ۹۸۵ق؛ افتادگی: آغاز [ف: ۷-۲۹۱]

۵. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۴۰/۱-ف

خط: نسخ، بی کاء، تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: ترمه، جلد: کاغذی، ۱۹ سطر، اندازه: ۸/۸×۱۹/۲سم [ف: ۷-۴۴۶]

۶. قم؛ موعشی؛ شماره نسخه: ۱۵۲۳۶/۹-ف

آغاز و انجام: برابر

فاقد دیباچه؛ خط: نسخ، بی کاء، تا: قرن ۱۱؛ مصحح، مقابله شده با نشان «بلغ»؛ کاغذ: شرقی، ۱۲ گک (۵۹-۷۰)، ۱۴ سطر، اندازه: ۱۴×۷سم [ف: ۳۸-۶۶۹]

۷. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۰۱۰۸/۳-ف

آغاز و انجام: برابر

خط: نستعلیق شکسته، بی کاء، تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: حنایی، جلد: مقوا عطف و گوشه چرم، ۵ گک، اندازه: ۱۹×۲۵سم [ف: ۱۹-۲۳۰]

۸. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۶۰/۱۳-ف

خط: نستعلیق، کاء: طیب حموی، تا: یکشنبه ۱۳ محرم ۱۰۰۷ق؛ مصحح در قندهار در ۱۰۳۲؛ کاغذ: سفید [سنا: ف: ۱-۱۸۷]

۹. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۱۹/۱۸-ف

آغاز و انجام: برابر

فاقد دیباچه؛ خط: نسخ، بی کاء، تا: ۱۰۴۶ق؛ ۹ص (۳۰۳-۳۱۱) [ف:

نسخه اصل: همان نسخه اصل بالا [میراث شهاب: س ۱۸ ش ۱ - ۵۸]

است

● **طبی = پزشکی / طب / عربی**

tebbī = pezeškī

خجندی، محمد بن عبداللطیف، - ۵۵۲ قمری
xojandī, mohammad ebn-e 'abd-ol-latīf (- 1158)

کتابی است در طب قدیم شامل ۴۹ «باب»: باب اول در ادویه و باب چهل و نهم در ذکر خواص. مؤلف در این کتاب نظر به گفته های ابن سینا در «قانون» دارد، گویا از تألیفات محمد خجندی صاحب کتاب «التلویح الی اسرار التفتیح» باشد.

قم: طبعی؛ شماره نسخه: ۷۸۵/۱

آغاز: السادس و العشرون فی السمومات ... الباب التاسع العشرون فی السنونات و الدلوکات و علاج الاسنان ... الباب التاسع و الاربعون فی ذکر الخواص الباب الاول فی التقاطه الادویة و ادخارها ق اعلم ان الادویة بعضها نباتیة و بعضها معدنیة و بعضها حیوانیة؛ **انجام:** قال ابو عبدالله بن جریر فی منتخباته من طبایع الحیوان و خواصها و قد جرب هذا فصیح و یقلل السكر الحمد لله الذی وفقنا علی کتابه هذه النسخة الشریفة.

مقدمه افتادگی دارد؛ خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ افتادگی: آغاز؛ مصحح، محشی به نقل از «جامع الادویة» و غیر آن، متن خط خوردگی دارد، با علامت بلاغ؛ ۱۱۶ گ (ار-۱۱۶ر)، ۱۸ سطر، اندازه: ۲۲×۱۶سم [ف مخ: ۱ - ۲۳۶]

● **طبی = پزشکی / طب / عربی**

tebbī = pezeškī

قطب راوندی، سعید بن هبة الله، - ۵۷۳ قمری
qotb-e rāvandī, sa'īd ebn-e hebat-ol-lāh (- 1178)

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۱۶۲۶/۳

بی کا، تا: ۸۵۴ق؛ کاغذ؛ ترمه ختایی، ۲۰ سطر [ف: ۵ - ۳۱۲]

● **طبی = پزشکی / طب / فارسی**

tebbī = pezeškī

همدانی، علی بن محمد، ۷۱۴ - ۷۸۶ قمری
hamadānī, 'alī ebn-e mohammad (1315 - 1385)

بنا به روایت مشهور «المعدة بیت کل داء» غذاهایی که زیان آور برای معده هستند و نیز آنهایی که مفید و باعث تقویت معده می شوند را بیان کرده اند.

[دنا ۳۰۳/۷؛ احوال میر سید علی همدانی ص ۱۸۰]

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۹۶۴/۴۰

آغاز: قال رسول الله (ص) المعدة بیت کل داء و الحمیة راس کل

کتاب شامل پنج فصل است، فصل اول در علت ها که از اخلاط اربعه خیزد، فصل دوم اندر اغذیه، فصل سوم در منفعت و مضرت شراب، فصل چهارم در تدبیر دفع کردن حمار، فصل پنجم اندر نصایح؛ خط: نسخ و نستعلیق، بی کا، تا: ۱۰۵۹ق؛ جلد: تیماج عتایی، ۵ص، اندازه: ۲۲/۵×۱۳/۵سم [ف: ۱ - ۵۴۳]

۲. تهران؛ علوم پزشکی؛ شماره نسخه: ۲۶۸/۲

آغاز: محمد زکریا گوید هر که گشتیز را اندک خورد خون صافی کند؛ **انجام:** سپس با میل مس یا زر سرخ در چشم کشد گروهی گفته اند که سرمه نیمین و تمام اجزای نیمین که اصل سرمه است تمت

از زکریای رازی (؟) در این رساله پاره ای از چیزها در دانستن احوال زنان در چند باب با شماره و بی شماره در مواضع طبی؛ خط: تحریری، بی کا، تا: قرن ۱۳؛ ۶۷ص (۶۵-۱۳۱)، ۱۳-۱۸ سطر، اندازه: ۲۱×۱۵سم [تشریه: ۳ - ۳۴۷]

● **طبی = پزشکی / طب / عربی**

tebbī = pezeškī

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

مؤلف به طوری که از مطاوی رساله استفاده می شود و در صدر رساله بدان تصریح گردیده شیخ رئیس ابی علی ابن سینا است. وی در مقدمه دیباچه درباره مقام علمی معاصر خویش ابوالفرج طبیب مؤلف رساله «القوی الطبیعی» سخن گفته و معلومات فلسفی وی را بسیار ناچیز و تألیفاتش را در آن موضوع غیر قابل مطالعه دانسته است. طبابتش را هر چند اعتراف کرده و ستوده ولی در این قسمت هم تألیفات وی را سطحی و ناپخته (غیرناضج) معرفی کرده است. (عبدالحسین حائری)

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۳۰/۱۵-ف

نسخه اصل: انویسیته ۴۷۱۱. مقابله شده؛ خط: نسخ، بی کا، تا: با تاریخ ۵۷۶ق؛ در ص ع فهرست چهارده ساله را دارد و در پایان آمده پس از رساله ابن سینا لابی الفرج بن ابی سعید تمامی: «رسالة ۱۴ للشیخ ابی الحسین علی ابن رضان الفیلسوف فی المستعمل من المنطق فی العلوم و الصنایع و هی سبعة ابواب» و این یکی هم در نسخه نیست و نیز «رسالة ۱۵ له ایضا فی البراهین و الحدود و هی اربعة عشر بابا» و «کتاب ...» که درست خوانده نمی شود و روی این دو خیر خط کشیده است و این سه در نسخه نیست؛ ۷گ (۹۹-۱۰۵)، ۲۴ سطر [فیلمها ف: ۱ - ۴۳۹]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۶۲/۱۰۰-(ت) ۴۶۳/۱۰۰-(ب) ف

نسخه اصل: کوپرولوش ۱۵۸۹؛ بی کا، تا: با تاریخ ۷۵۶ق؛ ۱۱گ (۳۳۳-پ-۴۳۳) در هامش [فیلمها ف: ۱ - ۴۸۶]

قم؛ مرعی؛ شماره نسخه: ۲۱۱۶/۱۰۰

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

● **العلة الفاعلة للمد و الجزر / رياضيات / عربي**
al-'illat-ul fā'ila li-l-mad wa-l jazr

کندی، یعقوب بن اسحاق، ۹۱۸۵ - ۲۵۲ قمری؟
kendī, ya'qūb ebn-e eshāq (802 - 867)

رساله یعقوب بن اسحق کندی به «بعض اخوانه» در علت فاعلی مد و جزر. در ۱۴۹۹ آمده: «الجزء الاول من کتب و رسائل یعقوب بن اسحق الکندی و فيه ستون مصنفًا، سپس فهرست آنها است.

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۳۷/۳۰-ف
نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۳۲؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۷؛ ۵گ
(۱۴۹-۱۵۳) [فیلمها ف: ۱ - ۴۶۹]

● **علة قيام الارض في حيزها = الارضية / طبيعات / عربي**
'illat-u qīyām-il arḍ fī ḥayyiz-i-hā = al-arḍīyya

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

به دستور: ابوالحسن احمد بن محمد بن سهلی در بیان و شرح قول صحیح در علت قوام زمین در جایگاهش ساخته در ده «فصل»: ۱. بیان تنهای الجهات؛ ۲. فی ان الجهات لا يوجد و لا يتصور الا ان يكون جسم موجود؛ ۳. فی ان لكل جسم موضعا طبيعيا؛ ۴. فی ان الحركة المستقيمة ليست طبيعية على الاطلاق؛ ۵. فی انه لا يمكن ان يكون لجسم من الاجسام حركة طبيعية مستقيمة بلا نهاية؛ ۶. فی ان كل جسم اذا كان فی موضعه الطبيعي فانه لا يتحرك عنه طبعًا؛ ۷. دفع التجنب الذي يعرض للوهم من قيام الارض فی الوسط؛ ۸. السبب الذي يقع به فی النفس التعجب و الاستنكار من قيام الارض؛ ۹. فی انه يجب ان يكون الموضع الطبيعي للارض الوسيط الذي هي فيه؛ ۱۰. تقرير اقاويل القدماء فی هذا الباب. این رساله با نامهای «علة قيام الارض فی حيزها» و «قيام الارض فی وسط السماء» نیز معرفی شده است.

آغاز: بسمله. و به نستعين رسالة للشيخ الرئيس قدس الله نفسه عملها باسم أبي الحسين أحمد السهلي في قيام الأرض وسط السماء. الحمد لله حمداً بلا نهاية و صلوته على نبيه محمد و آله و بعد فان الشيخ أبالحسين أمرني أن أشرح له المذهب الحق في علة قوام الأرض في حيزه الذي هي فيه مما يقرب تصوره و تزول الشبهة به ...

انجام: بل بجذب الخلاء فهذ ما حضرنا في هذه الساعة من آراء القدماء في الأرض و لنختم الرسالة مستعينين بالله واهب العقل و الحيوية، نجزت الرسالة.

چاپ: در رسائل (قم، انتشارات بیدار: ۱۴۰۰ق)؛ قاهره، در جامع البدایع (ص ۱۵۲-۱۶۴)
[دنا ۵۷۵/۷ (۱۱ نسخه)؛ فهرست مصنفات ابن سینا: ص ۱۸۱ و ۱۸۲؛ الذریعه

'ellat-e ro'yat va ma'kūs būdan-e deraxt dar āb

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۲۵۳۴/۱۴

خط: شکسته نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۴ [ف: ۶-۳۸]

● **علة شهادة الحسين (ع) / تاريخ معصومين / عربي**
'illat-u šahādat-il ḥusayn

از: یکی از علمای شیخیه گویا سید کاظم رشتی.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۴۴۲۸/۲

خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ افتادگی: آغاز؛ جلد: گالینگور، ۷گ
(۲-۸)، اندازه: ۲۲×۱۸سم [ف: ۳۸-۵۶۵]

● **علت غسل مس میت / فقه / فارسی**

'ellat-e qosl-e mass-e meyyet

حسینی میبدی، علی بن محمد علی، - ۱۳۱۳ قمری
hoseynī meybodī, 'alī ebn-e mohammad 'alī (- 1896)

پاسخ پرسشی است درباره سبب وجوب غسل بر کسی که با بدن مرده انسانی تماس داشته باشد و این که تماس با حیوانات مرده دیگر چنین غسلی واجب نیست.

آغاز: الحمد لله ... سؤالی است که در این اوقات و قبل از این متداول شده است و هر کسی بوجهی جواب داده

کرمناشاه؛ میبدی (خاندان)؛ شماره نسخه: ۹/۳مشهد

آغاز: برابر

خط: نستعلیق، کاتب = مؤلف، بی تا؛ جلد: تیماج مشکي، ۳گ
(۴۹-۵۱)، اندازه: ۱۸×۱۰سم [ف: ۱۴۳]

مشهد؛ میبدی؛ شماره نسخه: ۹/۳

همان نسخه بالا [ف: ۱-۳۳]

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۲۱۳۴/۳

نسخه اصل: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۶-۱۶۵]

● **العلة الفاعلة القريبة للكون و الفساد / فلسفه / عربي**
al-'illat-ul fā'ilat-ul qarība li-l-kawn wa-l fasād

کندی، یعقوب بن اسحاق، ۹۱۸۵ - ۲۵۲ قمری
kendī, ya'qūb ebn-e eshāq (802 - 867)

در پایان آمده: «تم الفن الاول من كلام الکندی فی ايضاح العلة». چاپ: در رسائل الکندی الفلسفية، جلد اول (قاهره، دارالفکر العربي: ۱۳۶۹ق)، به تصحيح محمد عبدالهادي ابوريده

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۳۷/۵۲-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۳۲؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۷؛ ۵گ
(۱۸۶-۱۹۰) [فیلمها ف: ۱-۴۷۱]

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

۶. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۷۴۱۰/۱۰
آغاز و انجام: برابر
در فهرست با عنوان «معانی العقل» و ناشناس؛ خط: نستعلیق، کا؛
نصیری، تا: ۱۰۴۳ق؛ جلد: تیماج قهوه‌ای، ۲ گگ (۴۹-۵۰ر)،
اندازه: ۲۴×۱۴سم [ف: ۱۹ - ۲۲۰]
۷. اصفهان؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۶۸۰/۷
خط: نستعلیق، بی‌کا، تا: ۱۰۶۶ق؛ جلد: مقوایی، ۱ گگ (۶۱-
۶۱پ)، اندازه: ۲۶/۵×۱۴/۵سم [ف: ۲ - ۵۲۶]
۸. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۴۴۷۳/۳۴
آغاز: برابر
خط: نستعلیق، بی‌کا، تا: قرن ۱۲؛ بی‌کا، بی‌تا؛ جلد: تیماج، ۱ گگ
(۱۵۶پ)، ۲۹ سطر، اندازه: ۲۵/۵×۱۸/۵سم [ف: ۳۸ - ۶۲۶]
۹. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۱۶۹/۱۹
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی‌کا، تا: ۱۱۰۶ق؛ جلد: میشن آبی، ۳ گگ (۳۰۱-
۳۰۳ر)، ۲۴ سطر، اندازه: ۲۱/۲×۱۵سم [ف: ۹ - ۲۱۲]
۱۰. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۵۱۱۳/۷
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، کا؛ سید اسدالله صفوی ماسالی مصطفوی، تا: قرن ۱۴؛
۳ گگ (۱۰-۱۲)، ۱۹ سطر، اندازه: ۱۴×۸سم [ف: ۳۸ - ۲۹۴]
۱۱. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۴۸۲۴
آغاز و انجام: برابر
در فهرست ناشناس؛ خط: نستعلیق متوسط، بی‌کا، بی‌تا؛ ۳ گگ
(۱۰۶-۱۰۸)، ۲۰ سطر (۱۶×۹)، اندازه: ۱۹×۱۳سم [رایانه]

● عقول عشره / چند دانشی / فارسی

'oqūl-e 'ašare

براری امی، محمد بن محمد جمشید، ق ۱۱ قمری
barārī ommī, mohammad ebn-e mohammad jamšīd (-
17c)
کتابی است در دانش‌های گوناگون همچون ستاره‌شناسی، طب،
رمل، و غیر آن که مؤلف برای استفاده خود و دوستان از
کتاب‌های مختلف گرد آورده است. در مقدمه می‌گوید: «روزی
به خاطر گذرانید که در مطالعه کتب و تصفح نسخ اکثر قواعد
غریب و مقدمات عجیب به نظر درمی‌آید و از رهگذر غفلت که
خاصه آدمی است در غریب و مقدمات عجیب به نظر درمی‌آید
و از رهگذر غفلت که خاصه آدمی است در مخیله می‌ماند و به
سبب نسیان که خلاصه در انسان است از حافظه به در می‌رود و
به وقت مذکور تأسف دست می‌دهد و عند الحاجة درماندگی
روی می‌نماید. اگر آن همه جدا و قسم‌پذیر گردد و همه آن
علیحده در قید قلم مقید شود خالی از فایده و میرا از نفع نباشد.
لهدا در سته هزار و هشتاد و چهار هجری از هر خرمن خوشه‌ای
و از هر صدف دردانه‌ای فراهم آورد. مسمی به عقول عشره

الأخبار ان ادنی العقول اف
نسخه اصلی: کتابخانه آستان قدس رضوی - مشهد؛ کاتب =
مؤلف، بی‌تا؛ ۳ گگ (۱۸۲-۱۸۴ر) [عکسی ف: ۱ - ۴۲۲]

● العقول = تعریف اسم الله و شرحه = الفصول / فلسفه

ا عربی

al-'uqūl = ta'rīf-u ism-il-lāh wa š.-hū = al-fuṣūl

؟ ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ōl-lāh (981 - 1038)

به نوشته آقای دکتر مهدوی (ش ۱۸۶) بخشی است از رساله
حدود (ص ۷۸-۸۱ تسع رسائل)، ولی در آن دارد «ذکره
ارسطاطالیس فی کتاب الیرهان» و «قال الباقلائی قدس الله روحه
فی حد العقل» و این عبارت‌ها در رساله حدود دیده نمی‌شود و
گویا کسی با نگرستن به همین بخش از رساله حدود این بند را
ساخته است و با رساله حدود تفاوت‌های بسیاری دارد. در آن از
حد و رسم نداشتن خدا و معنی‌های عقل و چهار نوع آن مانند
آنچه که فارابی و ابن سینا گفته‌اند آمده است. (دانش پژوه)
آغاز: بسمله. زعموا ان الباری تعالی لاحد له و لا رسم لانه
لاجنس له و لا فصل له و لا عوارض یلحقه.
انجام: و ما ذکرناه شرح الاسم و الحمد لربنا و له المکارم و
العلی و الجود.

[دنا ۵۵۷/۷ (نسخه ۹) مصنفات ابن سینا، مهدوی ص ۲۸۲ با عنوان «العقول» و
(الفصول = تعریف اسم الله و شرحه)]

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۴۹/۱۴

آغاز و انجام: برابر

خط: تعلیق، بی‌کا، تا: تاریخ ۹۶۲ق؛ تملک: مصطفی بن عبدالله
در ۹۶۲، خلیفه سلطان در ۱۰۴۱، محمد طاهر پزشک تفرشی در
۱۱۳۵، محمد ابراهیم قزوینی در ۲ ذیقعد ۱۲۴۵؛ ۲ گگ (۴۲-
۴۳ر)، ۳۱ سطر، اندازه: ۲۳×۱۳سم [ف: ۶ - ۲۴۰۰]

۲. تهران؛ بیانی، مهدی (دکتر)؛ شماره نسخه: ۳۳۷/۳۶

بی‌کا، تا: قرن ۱۱؛ قطع: ربعی [نشریه: ۶ - ۶۹۵]

۳. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۸۲/۲

خط: نسخ، بی‌کا، تا: قرن ۱۱؛ جلد: تیماج، ۷ص (۹-۱۵)، ۱۴ سطر
(۱۱×۶)، اندازه: ۱۶×۱۰سم [ستا: ف: ۱ - ۴۳]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۰۲۹/۲۴

آغاز: برابر

بی‌کا، تا: قرن ۱۱؛ مصحح؛ جلد: تیماج مذهب، ۲ص (۲۱۱-
۲۱۲)، اندازه: ۱۷×۱۲سم [ف: ۳۲ - ۴۴]

۵. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۵۲۳۶/۳

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی‌کا، تا: قرن ۱۱؛ مصحح، مقابله شده با نشان «بلغ»؛
۵ گگ (۱۷-۲۱)، ۱۴ سطر، اندازه: ۱۴×۷سم [ف: ۳۸ - ۶۶۴]

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

al-'arūs = al-'urūš = al-'arš = silsilat-ul falāsifa = al-hayrat = itbāt-ul wujūd = itbāt-ul 'uqūl

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

مقاله‌ای است در حکمت الهی ولی بدون رعایت و ترتیب و نظم معمول در کتاب‌های فلسفه نگاشته شده و از این نظر کاملاً شبیه به کتاب تعلیقات تألیف دیگر مؤلف است. در توصیف آن آورده‌اند: در آن نخست خدا را اثبات می‌کند و سپس برای گشایش مسأله دشوار پیدایش چندین آفریده از خدای یگانه خردها و عقول را میانجی می‌سازد تا این که به عقل فعال می‌رسد و رشته آفرینش را به مردمی می‌رساند آنگاه از روی نیاز مردم به آئین و دادگستری بود پیامبر دارای اعجاز را ناگزیر می‌داند و ستایش و نیایش خدا و پرده‌پوشی زنان را از کارهایی به شمار می‌آورد که پیامبران دستور می‌دهند. باز می‌گوید که پیامبران قانون‌های کلی می‌آورند و امور جزئی به اندیشه و دانش مجتهدان برگذار شده است و پاداش و کیفر تن از روی تخیل و پیوستن به جرم‌های آسمانی نیست بلکه جان‌های نیکوکاران همین که به آن جرم‌ها پیوندند روی تخیل و پندار مستقلی که دارند چیزهایی را درمی‌یابند که هیچ چشمی ندیده و هیچ گوشی نشینده است. این سخنان را شیخ در پایان الهی شفا نیز آورده و دلیلی که برای ناگزیر بودن از پیامبران یاد کرده، همان است که پس از شیخ، فرزنانگان خاوری یاد نموده‌اند و پایه و ریشه آن سخن ارسطو است که گفته است مردمان به طبع اجتماعی و شهرنشین می‌باشند و همین دلیل را ابن خلدون در مقدمه خویش در کتاب ۱ باب ۱ مقدمه ۱ (ص ۴۳-۴۴ چاپ معرب مصر) ناتمام دانست و گفت که اجتماع بشری با بود پیامبر بستگی نداشته و ندارد و ناگزیر بودن از پیروی آنها سمعی است نه عقلی چنانکه پیشینیان گفته‌اند. (دانش پژوه)

آغاز: بسمله قال ابوعلی کل شیء فی عالم الکون و الفساد مما لم یکن فکان فقیل الکون ممکن الوجود اذ الوکان ممتنع الوجود لما وجد و لوکان واجب الوجود لکان لم یزل و لایزال موجوداً
انجام: ۱: و اشرف الناس فی هذا العالم من کانت نفسه التطقية عقلا بالفعل من له النفس القدسية النبوية. و لو اهب العقل حمد لایتناهی و الصلاة ... و آله الطاهرین.
۲: جل جناب الحق عن یكون شریعة لكل وارد او یطلع علیه الاواحد بعد واحد فمن سمع و اشمأز فلیتهم نفسه فلعلها لایناسبه و کل میسر لما خلق له

چاپ: به کوشش شارل کونس، مجله کتاب (قاهرة)، سال هفتم، ش ۴ (رجب ۱۳۷۱)

[مصنفات ابن سینا، مهدوی ص ۱۷۹ ش ۸۹؛ الذریعة ۲۵۳/۱۵]

شرح و حواشی:

- ۱- العروس (ترجمه)؛ رودباری، فخرالدین بن احمد (-۱۳)
- ۲- العروس (ترجمه)

خواب سلوک عروج دل بیدار / درون عالم ناسوت یافتم خود را
xx چو بحر نور درخشان میانه شب تار / همان مقام و همان منزل
و همان مسکن xx چو کوه بر کمر خود نشسته خوش به وقار /
درون گنبد دل دیده بودم این همه را xx به این طریق یکایک
گذشته بر اطوار.

[نسخه‌های منزوی ۳۰۲/۱]

۱. تهران؛ الهیات؛ شماره نسخه: ۵۷۱/۶

خط: نستعلیق، بی‌کاء، تا: ۹۸۶ق؛ کاغذ: اصفهانی، ۶گک (۳۴-
۳۹پ)، ۱۶ سطر (۱۰×۵/۵)، اندازه: ۱۹×۹/۵سم [ف: ۳۳۳-]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۲۹/۲۵-فیروز

آغاز: شدم به بحر تحیر من از قضا و قدر xx فکنده در ته دریای
بیخودی لنگر / ز فکر عالم محسوس چون شدم غائب xx حجاب
عالم صورت بشد ز پیش نظر؛ انجام: بزرگوار خدایا چو میهمان
توام xx وظایف کرمت می‌رسد به ما هموار / تو نیز خاطر مهمان
خویشتن مشکن xx به لطف خود حق همسایگان فرو مگذار.

در نسخه ۱۱۱ بیت است؛ خط: نستعلیق، کاء: محمد رضا پسر علی
جان طرشتی، تا: ۱۰۸۹ق؛ نسخه از منظومه عروجیه در فهرست
الهیات معرفی شده و دو بیت نخستین آن - که در فهرست آمده
- در نسخه حاضر نیست اما در همین وزن است؛ ۴ص (۳۵۶-
۳۵۹)، ۲۱ سطر، اندازه: ۲۵×۱۵/۵سم [ف: ۲۱-۳۰۵]

العروس < جواهر التفسیر لتحفة الامیر

العروس < تفسیر

● العروس / کیمیا / عربی

al-'arūs

جابر بن حیان، ۱۲۰ - ۱۹۸ قمری

jāber ebn-e hayyān (739 - 814)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۰۱۱/۵۰

آغاز: الحمد لله رب العالمین و صلی ... سلم تسلیماً. قد سبق لنا قبل
کتابنا هذا خمسون کتاباً فی جمیع فنون الحکمة من اعمالها و
تدابیرها و کتابی هذا انا ذکر فیہ من الحکماء شیئاً و كذلك انا
ذاکر فیہ جملة ما بقى من کتبنا هذه الی انقضائها و انا مبتدی
بذلک و بالله استعین؛ انجام: فانها یكون ذهباً باذن الله عزوجل. و
ان خالف فاعد علیها العمل ختی یكون كما ذکرناه فیها ان شاء الله
عزوجل. تم کتاب الحادی و الخمسون من السبعین.

خط: نسخ، بی‌کاء، تا: صفر ۱۲۸۸ق؛ ۲گک (۱۲۵-۱۲۶پ)، ۱۹
سطر (۱۴/۵×۸/۵)، اندازه: ۲۲/۳×۱۳/۷سم [ف: ۲۹/۲-۶۱۸]

● العروس = العروش = العرش = سلسلة الفلاسفة =
الحیرة = اثبات الوجود = اثبات العقول / فلسفه / عربی

فهرستگان نسخه های خطی ایران (نخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

(شاگردش)

رساله‌ای کوتاه در توضیح معانی عشق، در هفت «فصل»: ۱. ذکر سریان قوه‌ی عشق فی کل واحد من الهویات؛ ۲. ذکر وجود العشق البسیط الغیر الحسیة؛ ۳. ذکر وجود العشق فی الموجودات؛ ۴. وجود العشق فی الجواهر حیوانیة من حیث لها القوه حیوانیة؛ ۵. عشق الظرفاء و الفتیان؛ ۶. ذکر النفوس الالهیة؛ ۷. خاتمة الفصول.

آغاز: البسملة ... رساله‌ی للشیخ الرئیس قدس سره فی العشق. سألت أسعدك الله یا أبا عبدالله الفقیه المعصومی، أن أجمع لك رساله تتضمن إیضاح القول فی العشق علی سبیل المعصومی، أن أجمع لك رساله تتضمن إیضاح القول فی العشق علی سبیل الإیجاز ... وجعلت رسالتي إلیك متضمنة فصولاً سبعة ... انجام: فاذن الخیر المطلق قد یعشق الحکمة أن ینال منه نیلاً، وان لم ینل کمال الدرجه، ... فلنختم الرساله حامدین علی ...

چاپ: در رسائل عرفان مهرن (لیدن: ۱۸۹۴م)؛ رسائل، جلد اول (قم، انتشارات بیدار: ۱۴۰۰)؛ ترجمه به فارسی توسط آقا ضیاء دری در سال ۱۳۵۸ در تهران

[فهرست مصنفات - مهدوی: ۱۸۰ و ۱۸۱؛ فهرست قنوتی شماره ۲۳۰] شرح و حواشی:

۱- العشق (ترجمه) (۳ عنوان)

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۳۰/۷-ف

نسخه اصل: اونورسیتیه ش ۴۷۱۱؛ خط: نسخ، بی‌کا، تا: مقابله شده در ۱۰ شعبان ۵۷۶ [فیلمها ف: ۱ - ۴۳۸]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۳۰/۳-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۰۱؛ خط: نسخ، بی‌کا، تا: با تاریخ ۶۴۸؛ ۲۱ سطر [فیلمها ف: ۱ - ۴۱۵]

۳. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۴۱۲/۱-ف

آغاز: فاذن وجود کل واجد من المدبرات بعشق غریزی؛ انجام: اذا بلغت هذا المبلغ فلنختم الرساله بحمد الله واهب القوه و الفعل و الصلوة علی نبیه محمد و اله اجمعین (باخر آن در حدود دو صفحه قصیده معروف بو علی سینا، هبطت الیک ... و رباعی ابو العلاء معری: الی الله اشکوا اننی کل لیله.

خط: نسخ، کا: محمد بن علی الدامغانی الجابر می المولد، تا: ۶۵۹ق؛ در آخر این رساله قصیده معروف شیخ «هبطت الیک من المحل الارفع xx و رقاء ذات تعزفتمنع» می‌آید؛ ۲۳ص (۱-۲۳)، ۱۹ سطر (۶/۵۱۵)، اندازه: ۱۹x۹/۵سم [ف: ۵ - ۵۲۷]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۰۵۹/۱-ف

نسخه اصل: همان نسخه بالا [فیلمها ف: ۲ - ۵۱]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۹۲۳/۹-ف

خط: نستعلیق، بی‌کا، تا: قرن ۸؛ جلد: تیماج مشکى، ۱۷ص (۱۲۱-۱۱۳)، ۱۹ سطر، اندازه: ۱۸x۱۳سم [ف: ۱۰ - ۱۹۷۹]

۵. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۴۱/۳-ف

در آن فضیلت گریه و عزاداری بر امام حسین علیه السلام و چگونگی عزاداری بعضی از پیامبران عظام بیان شده است.

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۷۷۲/۴

آغاز: الحمدلله رب العالمین ... اما بعد چنین گوید فقیر خاکسار محتاج برأفت پروردگار؛ انجام: اما سر فرزندان او را بر سر نیزه هجده ذرعی کردند فرمود الله اکبر لشکریان نیز گفتند الله اکبر. خط: نسخ، بی‌کا، بی‌تا؛ مصحح؛ جلد: تیماج مشکى، ۳۲گ (۸۰-۱۱۱ر)، ۱۶ سطر، اندازه: ۱۷x۱۰/۵سم [ف: ۷ - ۳۳۰]

● عشریه سوم / آداب و سنن / فارسی

‘ašariye-ye sevvom

فشارکی، محمد باقر بن محمد جعفر، ۱۲۵۲ - ۱۳۱۴ قمری

fešārakī, mohammad bāqer ebn-e mohammad ja'far (1837 - 1897)

مؤلف، از سال ۱۲۸۳ بنا گذاشت که به مناسبت دهه اول محرم هر ساله ده مجلس تنظیم کند که متبریان بتوانند در دهه از آنها بهره بردارند، و در هر عشریه موضوعات متناسبی انتخاب شده جز موضوعاتی که در عشریه دیگر بیان شده است. در این عشریه سنن و آداب روزهای دهه را بیان می‌کند.

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۷۷۲/۳

آغاز: الحمدلله رب العالمین ... و بعد فقیر خاکسار و ذلیل شرمسار خادم محبین ائمه اطهار؛ انجام: امروز سربالای نیزه بعد در توبره است بعد در خانه خولی.

خط: نسخ، بی‌کا، بی‌تا؛ مصحح؛ جلد: تیماج مشکى، ۳۶گ (۴۴-۷۹ر)، ۱۶ سطر، اندازه: ۱۷x۱۰/۵سم [ف: ۷ - ۳۳۰]

← عشق < عشق و محبت

← العشق < للمعات القدسیه فی التصوف

← عشق < ناز و نیاز

← عشق < بیان نظرهای عشق (رساله در ...)

← عشق < محبت و عشق

← العشق < العشق

← عشق < مراتب عشق

● العشق = اثبات سریان العشق فی الموجودات /

فلسفه، عرفان و تصوف / عربی

al-‘išq = itbāt-u sarayān-il ‘išq fi-l mawjūdāt

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e ‘abd-ol-lāh (981 - 1038)

به درخواست: ابی عبدالله محمد بن عبدالله بن احمد معصومی

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

- قم؛ علامه طباطبائی؛ شماره نسخه: بدون شماره/۱
آغاز: سبحانک اللهم نحمدک علی نعمک و الآتک حمداً
لا یحیط بجد من حدود ثنائک
کاتب = مؤلف، بی تا [تراث: س ۲ ش ۳-۱۵۸]
- **عجب العجائب / کیمیا / عربی**
'ajab-ul 'ajā'ib
کرمانشاهی، علی اکبر، ق ۱۳
kermānshāhī, 'alī akbar (- 13c)
تاریخ تألیف: ۱۲۶۷ق
در قواعد کیمیا سازی چنان که مؤلف ساخته یا کسی نزد وی
انجام داده یا شاگردانش از او آموخته یا شخص موثقی برای وی
نقل نموده است به روز غدیر سال ۱۲۶۷ بدان شروع کرده و
مشمول است بر یکصد و ده «باب» مطابق شماره نام حضرت
«علی» علیه السلام.
- قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۳۳۸۶/۱۱
آغاز: الحمد لله الذی فتح للعبد من برکة اولیائه ابواب خزائن
رحمته و آتاه من موالاة اصفیائه ما لم یخطر بباله
خط: نستعلیق، کا: علی اکبر کرمانشاهی، تا: ۹ صفر ۱۲۶۸ق [در
مقدمه مؤلف سال ۱۰۶۷ یاد شده ولی این تاریخ سبق قلم می باشد
و باید تاریخ بالا که در الذریعه ۲۲۴/۱۵ نیز آمده و مجموعه به
همین تاریخ نوشته شده، درست باشد.]؛ جلد: تیماج قهوه ای،
۱۹۱گ (۱۹۱پ)، اندازه: ۲۲×۱۷/۵سم [ف: ۹-۱۶۹]
- **العجز عن درک الحقیقة / فلسفه / عربی**
al-'ajz 'an dark-il ḥaqīqa
ابن سینا، حسین بن عبداللہ، ۳۷۰؟ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)
در این نسخه از ابن سینا دانسته شده و دربارہ ناتوانی مردمی
است و خبر «ان الله فی ایام دهر کم نفحات الافتراضوالها» در آن
آمده است.
- تهران؛ ادبیات؛ شماره نسخه: ۹۰/۱۶-۵
آغاز: ایضاله غفرله: ان لم تدرك انت حقيقة هذا الشی فلا بأس؛
انجام: الی مرتبة العشق انک انت الرؤف الرحیم (تمت النکتة التی
فی الدقائق)
بی کا، تا: قرن ۸؛ ۸گ (۵۰ر) [ف: ۱-۳۵۵]
- **عجیب القصص / ادبیات / فارسی**
س عجله < معنی عجله در آیه: «و ما اعجلک عن قومک یا
موسی»
- مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۸۴۹۱
آغاز: بسمله، سیر سبزی بوستان سحر بایاری؛ انجام: خدا جوی
آب و رنگ طاهرس باد ... باطل بیم قبول دل بیچاره
خط: شکسته نستعلیق، بی کا، تا: ۱۱۸۳ق [رایانه]
- س العدالة < وجیزة فی تحقیق العدالة
● **العدالة = معرفة الكبائر = الكبائر / فقه / عربی**
al-'idāla = ma'rifat-ul kabā'ir = al-kabā'ir
محقق کرکی، علی بن حسین، ۸۹۰ - ۹۴۰ قمری
mohaqqeq-e karakī, 'alī ebn-e hoseyn (1486 - 1534)
رساله ای در معنی عدالت و بیان موجبات سلب عدالت از شخص
می باشد. مؤلف به مبحث غیبت نظر خاص داشته است.
آغاز: الحمد لله رب العالمین ... لما كانت العدالة تستلزم ثبوت
التقوی و المروة و التقوی و انما یتحقق باجتنا ب الكبائر و عدم
الاصرار علی الصغائر.
انجام: و لو كانت الشهادة علی النفی لم تسمع لعدم خطبه فلا
یتعین أحد الافراد، لتعلق الشهادة به تمت الرسالة.
[الذریعة ۲۲۵/۱۵؛ ریحانة الادب ۲۴۴/۵؛ حیاة المحقق الکرکی و آثاره
۴۸۲/۲-۴۸۶-۲۷۵/۵-۲۹۶؛ مکتبة امیرالمؤمنین ۵۷۷/۲]
۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۱۵/۳
بی کا، تا: با تاریخ ۹۱۳ق؛ جلد: تیماج، ۲گ (۴پ-۶پ)، اندازه:
۱۷/۵×۱۲سم [ف: ۱-۱۹۷]
۲. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۴۹۳۳/۳
خط: نسخ، کا: حسین بن عبدالرحیم رستمداری، تا: ۹۶۴ق؛ جلد:
تیماج، ۴گ (۹۶پ-۹۹پ)، اندازه: ۱۳/۵×۱۸سم [ف: ۱۳-۱۲۸]
۳. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۰۸۱۳/۵
خط: نستعلیق، کا: ابوالخیر محمود بن عیسی بن رفیع امامی، تا:
دوشنبه ۲۴ ربیع الاول ۹۸۲ق؛ جلد: مقوایی، ۴گ (۲۹پ-۳۳)،
۱۵ سطر، اندازه: ۱۴/۵×۹/۵سم [ف: ۲۷-۲۳۴]
۴. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۹۷۶۱
آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق جلی ممتاز، بی کا، تا: ۹۹۳ق [رایانه]
۵. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۷۱۸۱
آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق، کا: جلال بن نورالدین احمد حسنی، تا: ۹۹۳ق؛
مصصح؛ ص ۲۰، سطر، اندازه: ۱۸×۱۱/۵سم [ف: ۲۱-۹۵۵]
۶. قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۲۵۶۰/۱

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

یزد؛ وزیر؛ شماره نسخه: ۲۲۵۸/۲

آغاز: بنام خداوند ملک و ملک

از عندلیب؛ خط: نسخ، کا: اسد بن محمد صادق الصفار یزدی،
تا: شعبان ۱۲۹۵ق؛ اهدایی؛ وزیر؛ کاغذ: سمرقندی، ۱۳گ
(۹۳-۱۰۵)، ۱۷ سطر (۱۴×۷)، اندازه: ۱۲×۱۷سم [ف: ۴-۱۲۲۱]

یتقلیون

چاپ: رسائل، جلد اول (قم، انتشارات بیدار: ۱۴۰۰ق)؛ رسائل
عرفانی مهران (لیدن: ۱۸۹۱م)؛ مقالات فلسفیه قدیمیه، به کوشش
الاب لوئیس شیخو (بیروت: ۱۹۱۱م)

[مهدوی، فهرست مصنفات ۱۷۷؛ الذریعه ۱۹۵/۱۵؛ دنا ۳۸۸۷-۳۸۹-۳۹)
نسخه]

شرح و حواشی:

۱- الطیر (ترجمه و شرح)؛ ابن سهلان ساوی، عمر بن سهلان (-۴۵۰)

۲- الطیر (ترجمه)؛ اخسیکی، احمد بن محمد (۴۶۶-۵۲۸)

۳- مفتاح الخیر فی شرح دیباجة رسالة الطیر؛ بحرانی، علی بن سلیمان
(۷-)

۴- شرح رسالة الطیر؛ هاشمی بغدادی، بشر بن ناصر

۵- شرح رسالة الطیر (۲ عنوان)

● طیب نامه = طیب نامه = خستلرینه معالجه لری /
طب / ترکی، فارسی

tīb-nāme = tabīb-nāme

کتابی است در پزشکی و در آن از انواع امراض و داروهای لازم
برای معالجه آنها یاد شده و در صد و پانزده باب و یک مقدمه
آمده است. در مقدمه کتاب کاتب می گوید چون بین لطفعلی
بیک ایشیک اقاسی باشی شروان با حسین خان حاکم شماخی
نزاع افتاد شاه وقت لطفعلی بیک را به قلعه هرمز فرستاد و من نیز
چون از تابعان او بودم به آن قلعه رفتم و از آن تاریخ چند مدت
در عراق و آذربایجان گذراندم تا آنکه فلک کج رفتار باز مرا
(محمد یوسف شروانی) به داغستان انداخت، پس از صرف
مدتی در آنجا به قلعه ترک آمدم و در آنجا اصل این نسخه به
دستم افتاده و این نسخه را از روی آن فراهم آوردم و اما نسخه
اصل ابتداء در کتابخانه حکیم باشی سلطان مراد بوده و سپس به
قلعه ترک آورده شده است.

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۹۶۷/۲-ف

نسخه اصل: احمد ش ۳۲۶۸؛ خط: نسخ، کا: محمد بن عیسی

بن علی بن هیاج طیب، تا: ذیحجه ۵۸۰ق [فیلمها ف: ۱-۵۵۱]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۵۵۹/۱۵-ف

خط: نسخ معرب، بی کا، تا: ۶۳۶ق؛ گگ (۱۳۱-۱۳۳پ)، ۱۷

سطر (۱۴×۱۰) [فیلمها ف: ۱-۶۱۳]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹۰/۲۰-ف

آغاز و انجام: برابر

نسخه اصل: ایاصوفیا ۴۸۴۹؛ بی کا، تا: ۶۹۷ق؛ مقابله شده؛

گگ (۷۹-۸۱) [فیلمها ف: ۱-۵۷۷]

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۳۵۹/۱۸-عکسی و ۳۷۱/۱۸-عکسی

اصل نسخه: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۲-۱۹۰]

۴. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۵۱/۶-ف

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۷؛ جلد: میشن سیاه، اندازه:

۲۱/۴×۱۲/۷سم [ف: ۷-۴۵۱]

۵. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۳۸/۲۴-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۵۳؛ بی کا، تا: شاید اوایل قرن ۷؛

گگ (۱۹۱-۱۹۸) [فیلمها ف: ۱-۴۷۳]

۶. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۵۴۷۸/۲۰-ف

نسخه اصل: کتابخانه توینگن MaVI 90؛ بی کا، تا: قرن ۸ [فیلمها

ف: ۳-۱۵۸]

۷. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۳۸/۶-ف

خط: نسخ، کا: محمد اکبر بن ابی الرضا، تا: قرن ۸؛ کاغذ: دولت

آبادی، ۲۰ سطر، اندازه: ۱۱/۵×۱۶/۶سم [ف: ۷-۴۴۵]

۸. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۱۱۶/۸۹-ف

خط: نسخ و نستعلیق، بی کا، تا: با تاریخ ۷۵۳ق؛ مجدول، تصویر

حاضر ناقص و ناخواناست و قابل استفاده نیست؛ گگ (۲۹۱-پ-

۲۹۲پ)، ۲۳ سطر [میراث شهاب: س ۱۸ش ۱-۵۷]

۹. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۶۲/۸۹-(T)۴۶۳/۸۹-(ب)-ف

تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۸۵۶

آغاز: بسمله، کتاب حکمت است مفهوم شود که در آن تاریخ

که رفعت پناه؛ انجام: این طلق حل کرده بدان چاه فرو آویز

خط: نستعلیق، کا: محمد یوسف شروانی، تا: ۱۱۲۴ق؛ از صفحه

۱۱۶ تا ۱۴۷ مطالبی از طب جالینوس آمده است؛ ۱۴۷گ، ۱۹

سطر (۲۰×۱۱)، اندازه: ۲۱×۳۶سم [ف: ۶-۵۱۳]

→ الطیر < الطیر (ترجمه)

● الطیر = الرسالة المرموزة فی وصف ... = الشبكة و

الطیر / فلسفه / عربی

aṭ-ṭayr = ar-r-ul marmūza fī waṣf-i ... = aṣ-ṣabaka wa-
ṭ ṭayr

این سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

(981 - 1038) ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh

داستان پوشیده (مرموز) عرفانی - فلسفی است، که انسان خام را
به مرغ در دام افتاده می نماید، و این که آرام نباید بود، بایستی
پرید و سیر کرد.

آغاز: بسمله. مبتهلا الیه فی فهم حقایقه هل لاحد من اخوانی فی
ان یهب لی من سمعه ...

انجام: و من اعتقد غیر هذا خسر. و سيعلم الذين ظلموا ای منقلب

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فتخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

را کرده است. به چند دلیل هم می‌توان این رساله را از کاشانی دانست نه از شیخ، یکی این که در بحث از قیاس خلف (فصل) تألیف قیاس باب دوم پایان مرتبه ۶ در تألیف از قضایاء بسیط و مرکب) دارد: «و الغرض من هذا الكلام التنبيه على حقيقة الامر فيما تركب منه قياس الخلف فان المفهوم من قول بعض العلماء المحققين غير ما ذكرنا فانه قال: ما هذا معناه، قياس الخلف قياس مركب من قياسين قياس اقتراني و قياس استثنائي كما لو قيل ان القضية الشرطية يتركب من قضيتين حمليتين يفهم منه ان القضية الشرطية غير هما و ليس الامر في قياس الخلف كذلك فانه ليس غير الاستثنائي بل هو قياس استثنائي مقدمته الصغرى متركبة من قضيتين حمليتين مشتركين في حد»؛ شیخ در مختصر اوسط گفته است: «و القياس الخلف الذي سنذكره بعد ف هو من قياسين حملی و استثنائي كما سنحققه من ذی قبل» و سپس در همین کتاب آن را بررسی نموده است. در نجات دارد: «فيكون هو بالحقيقة مركبا من قياس اقتراني و من قياس استثنائي» در فصل ۳ مقاله ۸ فن ۴ منطقی شفا دارد: «و القياس الخلف بالحقيقة هو قياس مركب من قياسين شرطيين فقط ... فاحدهما اقتراني من شرطية متصلة و مقدمة يشاركها في التالي و الثاني قياس شرطی اتصالي استثنائي و بذلك يتم الخلف وحده» (نیز فصل ۱۴ مقاله ۹ همین فن)، در اشاره ۹ نهج ۸ اشارات نیز دارد: «قياس الخلف مركب من قياسين احدهما اقتراني و الآخر استثنائي»؛ در دانشنامه (ص ۸۸ چاپ ۱۳۳۱ش) آمده است: «و این قیاس خلف مرکب است از دو قیاس یکی قیاسی است از جمله قیاسهای اقتراین غریب که من بیرون آورده‌ام و یکی استثنائی ... و مردمان اندر باز بردن این سخن به قیاس‌های درست کاری دراز پیش گرفته‌اند و خود نهاده‌اند و ارسطاطالیس اشارت بدین کرده است که من خواهم گفتن ولی این مقدار گفتست که خلف از شرطی است این است که من خواهم گفتن. نخستین قیاس از اقترانی متصل است و حملی ...» پیداست که از عبارت گذشته سخنان شیخ خواسته شده و در آن از گفته او خرده‌گیری شده است، چنان که طوسی در شرح اشارات (همانجا) می‌گوید: «ثم ان الشيخ افضل الدين محمد بن حسن المرقى المعروف بالقاشي رحمه الله ذهب الى ان هذا القياس هو قياس استثنائي من متصلة ...» و آشکار است که طوسی به همین کتاب می‌نگریسته است. دلیل دیگر این که در این «العلم و النطق» مبحث‌های منطقی به دو گونه بخش شده است: دانایی و گویایی، و این روش مانند روش کاشانی است در کتاب‌های دیگر او مانند مدارج کمال و عرض نامه و جاودان نامه و به‌ویژه این که در مبادی موجودات او (چاپ شده در ش ۳ س ۱ مجله جلوه تاریخ شهریور ۱۳۲۴ش) همانا مطلب‌های مقاله نخستین همین «العلم و النطق» با عبارت‌های دیگری آمده است و شیخ رئیس را چنان که نگارش‌های دیگر او گواهی می‌دهد چنین روشی نیست. دیگر این که در این نامه درباره شکل چهارم یکجا دارد: «و قد يمكن

داشتن. مورد تأیید واقع نگشت. تا آنکه آن را بر «قدوة الافاضل ... لا ذال کاسمه رفيعا في الدارين» عرضه کردم و نسخه‌ای دیگر را برای «سید السند و استاد المؤید لازال کاسمه صدر الشريعة والملة والدين» فرستادم. و اکنون از نظریات ایشان که با من در میان گذاشته‌اند بهره می‌گیرم. در پایان انتظار پاسخ آن دو استاد خود را یاد می‌کنم. (احمد منزوی)

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۱/۱۰۰۰

آغاز: حمدله. صلوة اما بعد، فانی بعد ما کتبت جواب هذا الاشکال بعض المعاصرين، انکره اکثر من عرضته علمه؛ انجام: یا يحظر بالبال، عند التامل في افادات هذين الاستاذين ادام الله تعالى بقائهما، اعرضه على خدمتها و انتظر الجواب. تم في شهر رجب سنة ۱۱۴۸ ... (۱۳۳۳).

خط: نستعلیق تحریری، کا: عبدالله کجوری، تا: ۱۳۳۳ق؛ ۶گ (۵۹-۵۹پ) [ف: ۲-۱۷۸]

● العلم و المعلوم / منطقی / عربی

al-'ilm wa-l ma'lūm

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۶/۱۰۹۴۲

بی‌کا، بی‌تا [میراث شهاب: س ۹ش ۲-۳۳]

● العلم و المعلوم و التصور / فلسفه / عربی

al-'ilm wa-l ma'lūm wa-t taṣawwur

به حاشیه‌ای می‌ماند.

تهران؛ الهیات؛ شماره نسخه: ۵/۷۵۳

آغاز: هداية عقولهم [قوله] لم لا يجوز ان يقال العلم المطلق بهية فرد من افراد مهية العلم و كل فرد من افراد مهية فانه لا يصير ذلك الفرد الا عند انضمام قيد؛ انجام: و لا بد من التغير و اذا ثبت انه امر زايد و انه مهية من المهيئات فلا بد من تصورها دليل. هذا آخر الكلام في البحث الشريف و الله تعالى هو الموقف لدرك الصواب

خط: نستعلیق، بی‌کا، بی‌تا؛ افتادگی: آغاز؛ ۴گ (۲۲-۲۵پ)، ۲۱ سطر (۱۴×۸)، اندازه: ۱۲×۱۸/۵سم [ف: ۳۸۴]

● العلم و النطق / فلسفه / عربی

al-'ilm wa-n nuṭq

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

بروکلمن و قنواتی آن را به ابن سینا نسبت داده‌اند و ترجمه‌ای از این کتاب به نام «منهاج المبین» به بابا افضل منسوب است و شاید عربی نیز از وی باشد. چنان که درباره مدارج کمال همین کار

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فتخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

کاتب از تاریخ ۲۱ شعبان در روز چهارشنبه شروع در کتابت کرده؛ ۱۴۵گ، ۱۳ سطر، اندازه: ۱۲×۲۲سم [ف: ۲-۸۶] قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۶۷۵ نسخه اصل: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۲-۳۰۷]

● علم نقطه / - فارسی

'elm-e noqte

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۶۱۴۴/۳
خط: نستعلیق، کا: میرزا عبدالله موسوی بن میرزا حسینعلیخان بن سید محمد علی معروف به میرزا نصرالدین حیدر همدانی، تا: ۱۷ صفر ۱۱۹۴ق؛ اص (۱۰)، اندازه: ۲۰×۹/۵سم [ف: ۴۵-۳۴]

● العلم نقطة كثره الجاهلون (رسالة فی) / حدیث / عربی
al-'ilm nuqṭat-un kattara-h-ul jāhilūn (r.-un fi)

احسائی، احمد بن زین الدین، ۱۱۶۶ - ۱۲۴۱ قمری
ahsā'i, ahmad ebn-e zayn-od-dīn (1753 - 1826)

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۲۲۰۴۶

آغاز: بسمله، الحمد لله اما بعد فيقول العبد المسكين؛ انجام: سواه كان ذلك البلوغ مطوعا ام مسموعا
خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۳ [زایانه]

● علم و آداب فقر صوفیه / عرفان و تصوف / فارسی

'elm va ādāb-e faqr-e sūfiye

رساله‌ای است مختصر آمیخته به نظم و نثر در آداب سیر و سلوک و تصوف و اذکار و اوراد و دیگر حالات که به سالک در طی طریق دست می‌دهد.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۶۳۵۷/۱

آغاز: بسمله، حمد بیحد و سپاس بیقیاس و ستایش خارج از وهم و هواس (حواس) مر قادریرا سزاست ... اما بعد، گر دیوی اگر فرشته سرشته یکی است؛ انجام: و اگر در اول شروع قمر زاید النور باشد بهتر و اکمل است آیه این ... و انت خیر الرازقین.
خط: عبارات عربی نسخ و نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۱۴، شاید به خط مؤلف؛ مجدول؛ جلد: تیماج، ۶۸ص (۲-۶۹)، ۱۵ سطر، اندازه: ۲۰×۱۳/۵سم [ف: ۴۵-۱۷۹]

علم الواجب < علم الباری
علم الواجب < علم الله تعالی
علم الواجب < علم الباری تعالی

● علم الواجب / فلسفه / عربی

فارسی ذکر می‌کند.

آغاز: حمد بی حد و ثنای بی حد مر احدی را که از نقاط تعینات منزله واز دایره تقیدات میرا است و درود نامحدود نثار پیغمبری که نقطه دایره کاینات است ...

۱. قم؛ اعظم قم؛ شماره نسخه: ۴۰۸۴/۳

آغاز: از این جاست تعبیر به نقطه وحدة و نقطه تعین و نقطه ذات لیکن مناسبت به وحدت ذاتی نقطه خطی را به واسطه خود رای؛ انجام: پس آنها نیز در آن مرتبه غیر او نبودند پس به مراحل اوست معلم و اوست متعلم؛ کجا غیر و کوغیر و کونقش غیر xx سوی الله والله ما فی الوجود
بحث عرفانی درباره معرفت واجب الوجود؛ خط: نستعلیق، بی کا، تا: ۹ رجب ۱۲۴۴ق؛ افتادگی: آغاز؛ جلد: گالینگور سبز، ۱۳گ (۴۱-۵۳پ)، ۱۵ سطر، اندازه: ۲۱×۱۵سم [ف مخ: ۳-۱۳۹۷]

۲. کاشان؛ عاطفی، افشین؛ شماره نسخه: ۸۶/۳

آغاز: برابر

خط: نستعلیق، بی کا، تا: جمعه ۲۸ ربیع الاول ۱۲۴۶ق، جا: قمصر؛ جلد: تیماج، ۲۱گ (۴۶پ-۶۷پ)، اندازه: ۲۰×۱۴/۵سم [ف: ۷۵-]

۳. قم؛ اعظم قم؛ شماره نسخه: ۸۸۶/۳

آغاز: برابر انجام: و مجموع عالم به نظر کاشفان یک نقطه کلاً نیست زیر حرف باء که بالایش الف احدیه است عزیز من نقطه عرفیه را مناسبت به نقطه ذاتی برای آن است که دراو کثرت را گنجایش کمتر است و به معنای وحدت قریب تر است
خط: نستعلیق، بی کا، بی تا؛ افتادگی: انجام؛ جلد: مقوا، ۸گ، ۱۵ سطر، اندازه: ۲۱×۱۵سم [ف مخ: ۳-۱۳۹۷]

● علم نقشه کشی / جغرافیا / فارسی

'elm-e naqše-kešī

مترجم این کتاب می‌نویسد که: در زمان پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار و صدر اعظمی حاج میرزا حسین خان صدر اعظم به من پیشنهاد ترجمه کتاب علم نقشه کشی بهگو فرانسوی سرتیب اول کتاب علم نقشه کشی در مدرسه نظامی را دادند و برای استفاده عموم من این کتاب را ترجمه کردم. کتاب دارای نقشه‌های متعدد، و در سه «باب» و هر باب در چند «فصل» می‌باشد: باب ۱. بیان طرح کردن یک نقشه؛ باب ۲. بیان توصیف و طریقه استعمال نمودن اسباب‌های مختلفه؛ باب ۳. بیان طریقه طرح نقشه‌های جنگی.

خوانسار؛ فاضل خوانساری؛ شماره نسخه: ۴۰۷

آغاز: بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين نخست خدای جهانیان و پروردگار جهانیان را سپاس که همه موجودات از عدم بر آورد
خط: نستعلیق، کا: محمود آقا آجوردان باشی مملکت خراسان، تا: ۲۷ رمضان ۱۳۰۰ق، جا: مشهد رضوی؛ دارای نقشه‌های زیاد،

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

که او رساله‌ای با این عنوان دارد گرچه دارای ده فصل است و با این رساله متفاوت است.

آغاز: الحمد لله الذي لا يخيب من بابه أمل ولا يحرم عن حبابه عامل ولم يحجب العارفين ... وبعد فهذه رسالة حررتها في علم النفس وجعلتها ثلثة فصول الاول في اثبات ان جوهر النفس مغاير لجوهر البدن؛ الثاني: في بقاء النفس بعد خراب البدن؛ الثالث: في مراتب النفوس في السعادة والشقاوة بعد المفارقة عن البدن ثم الحقت. خاتمة: اذكر فيها العوالم الثلاثة التي هي عالم العقل وعالم النفس وعالم الجسم و ترتيب الوجود من ...

انجام: و اذ قد وصلنا الى المقام و كشفنا عن الاسرار التي عميت عنها ابصار اكثر الناس و غفلوا عن انفسهم و اخوانهم عل الحقيقة فلنكتف بهذا القدر من الاستبصار للطالبين المرشدين جعلنا الله اياكم من المهتدين انه هو البر الرحيم.

چاپ: در قاهره چاپ شده است.

[دنا ۶۰۷-۶۰۷-۶۰۷-۲۴] نسخه با نسبت به سه نفر؛ قناتی: ص ۱۶۰-۱۶۳ فهرست مصنفات ابن سینا، مهدوی ۲۳۱؛ الذریعه ۲۶۰/۲۴؛ دایرة المعارف بزرگ ۱/۴؛ ابن سینا؛ مکتبه امیرالمؤمنین ۴۷۹/۴؛ مجمع علمی ۲۶۹/۳

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۵۱/۱۴

این رساله در فهرست با عنوان «علم النفس» آمده است و از ابن سینا دانسته شده. از آنجا که آغاز و انجام آن در فهرست نیامده معلوم نیست که همین رساله باشد. اما اگر همین رساله باشد با توجه به تاریخ کتابت آن (قرن ۷) می‌توان به قطع گفت که این رساله از آن دواتی نیست؛ خط: نسخ، بی‌ک، تا: قرن ۷؛ کاغذ: ترمه، جلد: میشن سیاه، اندازه: ۲۱/۴×۱۲/۷سم [ف: ۷-۴۵۱]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۸۷۷/۲

آغاز: ... التوحيد على اعين الناظرين سيره ... فهذه الرسالة حررتها في علم النفس وجعلتها ثلثة فصول؛ انجام: برابر تذکر: در فهرست ناشناخته است؛ خط: نسخ، ک: جمال الدین بن حیی بن جنید حنفی، تا: ۱۰ محرم ۸۶۸ق، جا: قدس مبارکه؛ افتادگی: آغاز؛ کاغذ: سمرقندی، جلد: مذهب، ۲گ (۵۱۰پ-۵۱۱ر)، ۲۵ سطر (۱۶×۹)، اندازه: ۲۴×۱۵سم [ف: ۱۴-۳۹۱۸]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۶۴/۴۰-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۲۹؛ بی‌ک، تا: قرن ۱۰؛ ۳گ (۱۵۲پ-۱۵۴پ) [فیلما: ۱-۶۶۳]

۴. تهران؛ سپسالار؛ شماره نسخه: ۴۵۰۵/۵

آغاز و انجام: برابر

تذکر: در فهرست بدون نام مؤلف؛ ک: مغیث الدین بن شرف الدین، تا: ۹۳۳ق؛ ۳گ (۱۵-۱۷ر) [ف: ۵-۷۲۱]

۵. قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۱۲۵۸۹/۱۱

آغاز و انجام: برابر

خط: شکسته نستعلیق، بی‌ک، تا: قرن ۱۱؛ مصحح؛ کاغذ: شرقی، ۳گ (۳۷پ-۳۹ر)، ۳۴ سطر، اندازه: ۲۸×۱۴سم [ف: ۳۱-۶۸۳]

● علم النظر = علم الجدل / منطق / عربی

'ilm-un nazar = 'ilm-ul jadal

آغاز: بسمله. و بعد فهذه رسالة في قواعد علم النظر حررتها بالتماس جمع من اكابر العلماء اعيان الفضلاء ادام الله فضائلهم و رتبها على فصول: ۱ في امور يجب تقديمها

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۹۱۷/۴

آغاز: برابر؛ انجام: كل ما هو واقع في الواقع فهو واقع فهو ... هذا التقدير. وليكن هذا آخر ما اردنا ايراده ... و صلواته على السيد الامين محمد و آله و صحبه اجمعين (تم في يوم السبت عاشر محرم الحرام لسنة ۷۸۰ على يد العبد حسن بن محمد الاصفهاني حامد الله تعالى على نعمه)

در چهارده فصل است و دارای مطالبی بسیار پخته و موşkافی در آنها شده؛ خط: نسخ ریز، ک: حسن بن محمد سپاهانی، تا: ۷۸۰ق؛ مهر: شیخ بهایی؛ «مما وقفه العبد بهاء‌الدین محمد علی الطلبة الامامية بتولية ابن اخيه سمي ابيه حسين بن عبدالصمد ثم الاتقى من بنيه و بنيه و لو كان ابعده ۵۱۰۳۰؛ تملک: محمد جعفر خراسانی؛ کاغذ: سمرقندی، جلد: تیماج مشکى، ۲۶گ، ۲۸ سطر (۱۷×۸)، اندازه: ۱۳×۲۲سم [ف: ۱۴-۴۰۲۹]

۲. مشهد؛ شیخ علی حیدر؛ شماره نسخه: ۸۵۷/۱۱

آغاز: برابر؛ انجام: يلزم صدق هذه الملازمة المذكورة و على هذا الوجه لايتوجه ما ذكرتموه رسالة في قواعد علم المنطق مرتب على اربعة فصول؛ خط: نسخ، بی‌ک، تا: ذیقعه ۱۱۰۲ق؛ جلد: چرم زرد، ۸گ (۶۵پ-۷۲پ)، ۱۶ سطر، اندازه: ۱۲×۱۸/۵سم [مؤید: ۲-۲۹۶]

● علم النفس = معرفة النفس الناطقة و احوالها / فلسفه / عربی

'ilm-un nafs = ma'rifat-un nafs-in nāṭiqa wa aḥwāl-i-hā

؟ ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۴۳۷ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

در سه «فصل» است: ۱. فی اثبات ان جوهر النفس مغاير لجوهر البدن؛ ۲. بقاء النفس بعد خراب البدن؛ ۳. مراتب النفوس فی السعادة و الشقاوة بعد المفارقة عن البدن؛ خاتمه: فی ذکر العوالم الثلاثة التي هي عالم العقل عالم النفس و عالم الجسم. این رساله را از ابن سینا، از دواتی و برخی از محقق طوسی دانسته‌اند. ولی به نظر می‌رسد که چنین رساله‌ای با سه فصل و یک خاتمه از دواتی باشد گر چه تحقیق بیشتری لازم است. رساله به «ابن کمال پاشا» و نعمان خوارزمی و قطب شیرازی و صدر قونوی نیز نیست داده شده است. کشف الظنون از ابن سینا دانسته و طبق معمول تا یافتن قرینه‌ای دیگر باید سخن او را اولی دانست. البته بیشتر فهرست‌نگاران نیز از ابن سینا دانسته‌اند، شاید بدان جهت

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

و انجام؛ جلد: تیماج، ۱۹ گک، ۱۹ سطر (۱۵×۱۰)، اندازه: ۲۱×۱۶سم [ف: ۲۰-۱۲۴]
۲. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۵۷۶۹
آغاز: برابر؛ انجام: کتابه اخری تاخذ کمون اسود و دهن صفار البیض و ... مکانه الشعر ... (کذا)
خط: نسخ، کا: محب علی، بی تا، کتابت شده به نام: محمد علی؛ واقف: رضا نائینی، ۱۵ مرداد ۱۳۱۱ [الفبائی: -۴۱۵]

● **عیون الحکمة / منطق، فلسفه، طبیعیات / عربی**

'uyūn-ul hikma

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰؟ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

کتابی است در حکمت مشتمل بر منطق، طبیعی و الهی. فخر رازی این کتاب را شرح کرده است.
آغاز: فصل اللفظ اما ان يعتبر بالنسبة الى تمام مسماه کالانسان بالنسبة الى الحیران الناطق و هو دلالة المطابقة
چاپ: تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۳ش، با تحقیق مجتبی مینوی؛ قاهره، مطبوعات المعهد الفرنسى للآثار، ۱۹۵۴م، نشره: عبدالرحمن بدوی

[دنا ۷۳۳۷-۷۳۴ (نسخه)؛ الذریعه ۳۸۱/۱۵، کشف الظنون ۱۱۸۶/۲]

شرح و حواشی:

۱- شرح عیون الحکمة؛ فخر رازی، محمد بن عمر (۵۴۴-۶۰۶)

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۹۶۷/۱-ف

نسخه اصل: احمد ش ۳ ۳۲۶۸؛ خط: نسخ، کا: محمد بن عیسی بن علی بن هیاج طیب، تا: ذیحجه ۵۸۰ق [فیلمها ف: ۱-۵۵۱]

۲. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۴۴

خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۸؛ تملک: محمد اشرف حسینی امیر آبادی در شیراز، غیث الدین منصور مشهور به میر میران استرآبادی، محمد مسیح کاشانی؛ کاغذ: دولت آبادی، جلد: میشن، ۴۹ گک، ۱۳ سطر، اندازه: ۱۲/۱×۱۴/۸سم [ف: ۱-۳۷۸]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۶۴/۳۴-ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۲۹؛ بی کا، تا: قرن ۹، ۱۰ گک (۱۳۰-۱۳۹پ) [فیلمها ف: ۱-۶۶۳]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۷۰۲

آغاز: برابر؛ انجام: لان التمساح لا یحکک فکه الاسفل عند المضع بل فکه الاعلی و الحمد لله وحده ... تمت ... علی يد ... محمد امین ... فی السادس و العشرين من جمادى الثانية سنة الف و ست عشر.

بخشی است از منطق عیون الحکمة از دلالت های الفاظ تا بخشی از قیاس های عقیم؛ خط: نسخ، کا: محمد امین فرزند میرزا بیگ، تا: ۲۶ جمادى الثاني ۱۰۱۶ق؛ محشی از شرح قطب و شرح مطالع و با نشان: علامه و ملا عبد الله؛ تملک: محمد طاهر؛ کاغذ:

النوامیس و المخاریق و التعاویذ و الدخن و النیرنجات و الخواص المجربات». مؤلف در مقدمه درباره کتابش می نویسد: «اما بعد فانه لما رأینا اکثر الخلائق قد ظهرت نهم الحیل فی کثیر من الطرائق و لم یظفروا بشیء من الحقایق غیر الدعوی من غیر علم اخترنا وضع هذا الكتاب و سمیناه بعیون الحقایق و ابضح الطرائق و هو یشتمل علی سایر الحیل من النوامیس و المخاریق و الدخن و التعافین و المراقد و النارنجیات و الاخفاف و الدک و الحیلة و خواص المعادن و النبات و الحیوان و کیفیة ترکیب الانسان و ما یختص به فی کل وقت و زمان و قد جعلته ثلاثون باباً کل باب منهم یشتمل علی ملعوب ملیح لمن ادرک تأویله و فهم معناه و فیہ من الاسرار ما لا ینبغی کشفها و قد رمزناها بالقلم الریحانی لیصل الیها من کان لها اهلاً». ظاهراً کتاب به پادشاهی تقدیم شده که نامش در این نسخه [دانشگاه] افتاده ولی اسم پسرش «السلطان الملك السعيد ناصر الدنيا و الدين» در برگ ۱۱ باقیمانده است. فهرست کامل ابواب کتاب: باب ۲. النوامیس و کیفیة اعمالها؛ ۲. المخاریق و کیفیة اعمالها؛ ۳. الدخن و کیفیة اعمالها؛ ۴. التعافین و کیفیة اعمالها؛ ۵. المراقد و کیفیة اعمالها؛ ۶. النارنجات و کیفیة اعمالها؛ ۷. الاخفاف و کیفیة اعمالها؛ ۸. الدک و الحیل و کیفیة اعمالها؛ ۹. الزراعات و کیفیة اعمالها؛ ۱۰. اللب بالیض و کیفیة اعمالها؛ ۱۱. اللب بالقتانی و کیفیة اعمالها؛ ۱۲. اللب بالخواتم و کیفیة اعمالها؛ ۱۳. اللب بالتمائیل و کیفیة اعمالها؛ ۱۴. اللب بالاقذاح و کیفیة اعمالها؛ ۱۵. اللب بالذبايح و کیفیة اعمالها؛ ۱۶. اللب بالنار و کیفیة اعمالها؛ ۱۷. اللب بالسرج و کیفیة اعمالها؛ ۱۸. عزامیر المنتجمین و کیفیة اعمالها؛ ۱۹. تناسل المجردین و کیفیة اعمالها؛ ۲۰. قیس المشرمطین و کیفیة اعمالها؛ ۲۱. احوال الدکاشرة و کیفیة اعمالها؛ ۲۲. ادویة صید اجناس الحیوان و کیفیة اعمالها؛ ۲۳. انواع اللیق و الاصباغ و کیفیة اعمالها؛ ۲۴. الادویة المفردة و کیفیة اعمالها؛ ۲۵. انواع الصباغات و الخضبات و کیفیة اعمالها؛ ۲۶. الملاعیب و کیفیة اعمالها؛ ۲۷. خواص الاحجار و المعادن؛ ۲۸. خواص النبات و کیفیة اعمالها؛ ۲۹. خواص النبات و کیفیة اعمالها؛ ۳۰. ترکیب الانسان و کیفیة و ما یختص به علی ممر الزمان. (محمد حسین حکیم)
آغاز: بسملة، الحمد لله الذی اطلع من مشارق الارض شمساً لانتهم حفظ ینتاج الملک و الشریعة المحمدیة ...
چاپ: مصر، مطبعة الامینیة البارونیة، ۴۸ص، ۱۳۲۱ق.

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۶۴۵

آغاز: مع اختلافهم و الوانهم بیرکة مولانا الصاحب الوزير بهای الدین و دعا من یلوذ بهم من الصالحین فسبحان من خصه بالعزة الباذخة التي استحقها؛ انجام: ملعوب آخر ... و يتحلها من حريرة بیضا و رفیعاً نخللاً ناعماً و یسقیها بالماء و فقط باب های ۱ تا ۴، ۷، ۱۹، ۲۲ تا ۲۷ و ۲۹ و ۳۰ در نسخه ما موجود است؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۹؛ افتادگی: آغاز و وسط

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

حاشیه و ضمیمه در کانپور (۱۲۷۲ق) و هند چاپ شده است.

'alāj-e xayl

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۳۲۲۱۰

مشهد؛ مدرسه آیه الله خونی؛ شماره نسخه: ۱۸۹/۲

ناشناخته؛ بی کا، تا: ۱۰۲۸ق [اوراق عتیق: ۱ - ۲۵۵]

● علاج الصبیان / طب / فارسی

'alāj-os sebyān

فرخ آبادی، اصغر حسین بن غلام غوث، ق ۱۳ قمری
farrox-ābādī, asqar hoseyn ebn-e qolām qaws (- 19c)

رساله‌ای است در علاج امراض کودکان. انگیزه تألیف رساله این بوده که در آن روزگار پیرزنان هندی - که به قول مؤلف دانش طبی نداشتند - کودکان را مداوا می‌کردند و او ناگزیر شده این رساله را بنویسد.

چاپ: کانپور، ۱۲۷۲ قمری

شرح و حواشی:

۱- علاج الصبیان (ضمیمه) = تمه علاج الصبیان؛ خواجه محمد حسن (۱۳-)

● علاج گند دهن و نزله / طب / فارسی

'alāj-e gand-e dahan va nazle

تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۳۰۲۹/۲۰

خط: نسخ، بی کا، بی تا [ف: ۶ - ۱۹۲]

● علاج القولنج / طب / عربی

'ilāj-ul qūlanj

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sinā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

به درخواست: امیر نصره الدوله عز الملک

تاریخ تألیف ۴۱۴ق؛ محل تألیف: دژ فردجان

رساله‌ای در بیان اقسام و اسباب و اعراض و دلایل قولنج و وجوه معالجات آن، مشتمل است بر سه «مقاله» هر مقاله در چند «فصل» به این شرح: مقاله ۱. تشریح الامعاء و منافعها، در نه «فصل»: فی ذکر التجاویف الکبار التي فی بدن الانسان، فی ذکر منافع الامعاء، فی ذکر عدد الامعاء والحکمة فی کثرتها، فی ذکر المعالجات الاثني عشری و منفعتها، فی ذکر المعالجات الصانم و منفعتها، فی ذکر الدقاق و منفعتها، فی ذکر المعالجات الاعور و منفعتها، فی ذکر قولن و منفعتها، فی ذکر المعالجات المستقیم و منفعتها؛ مقاله ۲. تعریف ماهیه القولنج و اقسامه و اسبابها و علامات کل قسم منها، در هشت «فصل»: فی تحديد القولنج، فی تقسیم القولنج بالاقسام الاولى، فی تقسیم اقسام القولنج الکائن بالمشاركة، فی تفصیل اقسام القولنج الذي بذاته، فی تحصيل اسباب کل نوع من القولنج علی سبیل التعدید، فی تحصيل علامات القولنج جملة و تفصیلا، فی الفرق بین القولنج و بین امراض تشابهه، فی ذکر امراض من شان القولنج ان ینقل اليها؛ مقاله ۳. تدبیر اصحاب القولنج و علاجهم و حفظهم، مشتمل بر یازده «فصل»: فی قانون علاج القولنج الذي هو عن سبب بارد بلغم او ریح و غیرهما، فی تدبیر

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۳۲۲۰۹

آغاز: بسمله. زابر افکنند قطره سوی یم ×× زصلب آورد نطفه در

شکم ... سپس حمد آفریدگاری که الم یک نطقه؛ انجام: و شیر

اسب مادیان نوشانیده است ... به رضای الهی نشسته است بتوفیق

رفیق مدام باد و الله اعلم بالصواب

خط: نستعلیق تحریری، کا: گوهر علی، تا: ۲۵ شعبان ۱۲۷۶ق، جا:

مهدپور سارنکاپور (در مسجد کلان قوم ناگوریان)؛ محشی از

«خواجه محمد حسن» (زنده در ۱۲۷۲ق)؛ اهدایی: رهبری، بهمن

۱۳۸۳؛ کاخذ: فستقی، جلد: تیماج عنابی، ۱۴ گک، ۱۴ سطر، اندازه:

۱۶×۲۲سم [اهدائی رهبر: ۹ - ۳۴۰]

● علاج الصبیان (ضمیمه) = تمه علاج الصبیان / طب /

فارسی

'alāj-os sebyān (zamīme) = tatemme-ye 'alāj-os sebyān

خواجه محمد حسن، ق ۱۳ قمری

xāje mohammad hasan (- 19c)

وابسته به: علاج الصبیان؛ فرخ آبادی، اصغر حسین بن غلام

غوث (۱۳-)

رساله حاضر، ضمیمه «علاج الصبیان» اصغر حسین فرخ آبادی

است. مؤلف برخی از امراض کثیر الوقوع را که از دید

فرخ آبادی افتاده از کتب معتبر انتخاب کرده و همراه مجربات

خود و افادات استادش حکیم «علی حسین صاحب» در این

رساله نگاشته است. این ضمیمه غیر از حاشیه مؤلف بر علاج

الصبیان است و گفته وی در مقدمه مؤید این مدعاست، اما

منزوی در فهرستواره حاشیه و ضمیمه را یکی دانسته است. متن،

فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فخا)، جلد بیست و دو؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱۰/۲۰۱۳

خط: نستعلیق، بی ک، تا: ۱۳ رمضان ۱۰۷۸ق، جا: دهلی؛ مقابله شده در ۱۳ رمضان ۱۰۷۸ در شهر دهلی؛ جلد: میشن سیاه، ۸گ (۷۰-۷۷پ)، ۳۰ سطر، اندازه: ۲۱/۷×۳۳سم [ف: ۸-۲۹۹] تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۵۵/۱۲

خط: نستعلیق، کا: محمد بن نعمت طیبی، تا: ۱۰۹۱ق؛ جلد: تیماج حنایی، ۳۱ص (۴۹-۷۹)، ۲۵ سطر [سنا: ف: ۲-۱۸۹] تهران؛ سپهسالار؛ شماره نسخه: ۱۲۱۶/۱۲

آغاز و انجام: برابر
بی ک، تا: قرن ۱۲؛ ۲۲ص (۳۴-۵۴) [ف: ۵-۱۹۳] قه؛ گلپایگانی؛ شماره نسخه: ۳۸/۳۹-۷۴/۱۳

آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ و نستعلیق، بی ک، تا: قرن ۱۳؛ جلد: تیماج قهوه ای، ۱۵گ، ۱۸ سطر، اندازه: ۲۳×۱۸سم [ف: ۲-۹۱۲] تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۵۴۱/۳۳

آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق، بی ک، تا: ۱۲۸۷ق؛ جلد: تیماج قهوه ای، ۱۹گ (۵۸۷-۶۰۴پ و ۶۳۱-رپ)، ۲۱ سطر، اندازه: ۲۲×۳۵سم [ف: ۳۰-۲۱۱] تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۶۴۰/۲

آغاز: برابر
بی ک، بی تا؛ نام مؤلف در فهرست رایانه ای ۶۳۰ ذکر شده است؛ کاغذ: فرنگی، ۱۷ سطر، اندازه: ۱۳×۱۹/۵سم [ف: ۲-۴۰۵] تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۲۶/۳

بی ک، بی تا؛ ۲۵ص (۱۶۹-۱۹۳) [ف: ۵-۵۰۱]

● الطیر = الرسالة المرموزة فی وصف ... = الشبكة و

الطیر (ترجمه) / فلسفه / فارسی

at-tayr = ar-r-ol marmūza fī vaf-e ... = šabaka va-tayr (t.)

وابسته به: الطیر = الرسالة المرموزة فی وصف ... = الشبكة و الطیر؛ ابن سینا، حسین بن عبدالله (۳۷۰-۴۲۸)

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۰۴/۱

آغاز: بسمله شیخ ابوعلی ... میفرماید یار از برای آن باید که بار از دل یار خود بردارد و دوست از بهر آن باشد تا رنج از دوست خود برگردد اما در این روزگار چنان دوست و یار کجا بدست آید که یاری ها بازی شده است و دوستی ها جمله مجازی گشته خط: نستعلیق، بی ک، تا: ۱۳۰۶ق؛ ۱۰ص (۱۲۸-۱۳۷) [ف: ۳-۵۹۵]

س الطیف < طیف الخیال

س طیف الانشاء < طیف الخیال

● طیف الخیال = طیف الانشاء = رسالة الطیف =

الطیف / ادبیات / عربی

انجام: پس از این گفت خواجه که به اشارت گفت: من رسول فرستم تا این بند از شما بردارد. چاپ: به اهتمام محمد حسین اکبری (تهران، انتشارات الزهرا: ۱۳۷۰)

[نسخه های منزوی ۸۱۱/۲؛ دنا ۳۸۹/۷ (۱۴ نسخه)؛ مکتبه امیرالمؤمنین ۳۱۴/۱؛ الذریعه ۱۰۴/۴؛ فهرستواره منزوی ۱۸۱/۶]

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۵۹۵/۳

خط: نستعلیق، بی ک، تا: ۱۰۲۹ق، جا: اصفهان؛ ۵۴ص (۴۱-۹۴)، ۱۸ سطر (۱۲×۵)، اندازه: ۲۰×۱۲سم [سنا: ف: ۱-۳۸۵]

۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۵۱۳۸/۷

آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق، کا: حمزة بن محمد خان، تا: ۱۰ جمادی الثانی ۱۰۳۰ق؛ ۶گ (۷۵-۸۰) [ف: ۱۵-۱۳۱]

۳. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۵۲۳۲/۱۵

خط: نستعلیق تحریری، بی ک، تا: ۱۰۳۵ق؛ ۱۷گ (۶۶-۸۲) [مختصر ف: -۴۹۰]

۴. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۳۰/۱-ف

نسخه اصل: بادلیان ش ۹۵ اوزلی (۱۴۲۲)؛ بی ک، تا: ۱۰۴۲ق [فیلمها ف: ۱-۵۵۷]

۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۱۹۹/۱

آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ، بی ک، تا: ۱۰۵۸ق؛ مصحح؛ جلد: تیماج قهوه ای، ۲۴ص (۱-۲۴)، ۱۶ سطر، اندازه: ۲۵×۱۵/۵سم [ف: ۳۲-۲۴۷]

۶. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۹۱۹/۱

آغاز و انجام: برابر
بی ک، تا: ۱۰۶۵-۱۰۶۶ق؛ افتادگی: وسط (یک برگ میان ۱۵ و ۱۶ افتاده). در این نسخه قسمت آخر رساله طیر از آنجا که شیخ گوید «و ارجع الی رأس الحدیث ...» تا پایان یکجا نقل گردیده و سپس ترجمه و آن گاه شرح آمده و آن یک برگ که افتاده همین قسمت از رساله طیر و قسمت بیشتر ترجمه است. صفحه ۱۶ بقیه ترجمه قسمت آخر است و پس از چند سطر ترجمه به پایان رسیده و شرح آغاز گردیده. آغاز این نسخه با نسخه ش ۴۶۰/۲ متفاوت است و همچنین تفاوت هایی دیگر دارد که با مقایسه معلوم می گردد؛ کاغذ: اصفهان، جلد: مقوای مشکی، ۲۵ص (۱-۲۵)

سطور چلیپایی، اندازه: ۲۵×۱۳/۶سم [ف: ۵-۴۱۴]

۷. قه؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۸۶/۲۵

آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق، کا: شاه مراد بن نقدعلی فراهانی ورامینی، تا: ۱۰۷۲ق؛ کاغذ: نخودی، جلد: تیماج، ۱۱گ (۱۵۱-۱۶۱پ)، ۲۷ سطر، اندازه: ۲۷/۵×۱۸سم [میراث شهاب: ۴۲-۱۳۵]

۸. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۳۲۷/۱۰

آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق، کا: شاه مراد بن نقدعلی فراهانی ورامینی، تا: ۱۰۷۲ق؛ کاغذ: نخودی، جلد: تیماج، ۱۱گ (۱۵۱-۱۶۱پ)، ۲۷ سطر، اندازه: ۲۷/۵×۱۸سم [میراث شهاب: ۴۲-۱۳۵]

۸. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۵۳۲۷/۱۰

آغاز و انجام: برابر

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و دو؛ به کوشش مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276260

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۲۰۱۳/۱۳۹۱۰

۲: قال فی عهد عاهد الله تعالى لنفسه بعد ان اشار فيه الى نفسه انه عاهد الله تعالى بتزكية نفسه.

انجام: بهذه الديانة كان الله لهما ووقهما لما يتوخياه بمنة. و هو حسنا هاديا و معينا و حافظا و صلى الله على محمد و آله و سلم تسليما كثيرا.

چاپ: در تسع الرسائل (قسطنطية: ۱۲۹۸م)؛ در مجموعه الرسائل (۱۳۲۸ق)

[دنا ۶۷۶۷/۲۳ (نسخه)؛ الذريعة ۳۶۲: ۱۵؛ مصنفات ابن سينا - مهدوی: ۱۸۲]

۱. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۴۶۷/۵ - عکسی

آغاز: برابر ۱؛ انجام: برابر

اصل نسخه: ایاصوفیه، ش ۴۸۴۹؛ خط: نسخ خوش، بی کاه، تا:

۶۹۷ق؛ مقابله شده؛ ۷ص (۱۶-۲۲) [عکسی ف: ۲-۱۹۸]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۹/۳۰ - ف

نسخه اصل: همان نسخه بالا [فیلمها ف: ۱-۵۷۷]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۲/۳ - ف

نسخه اصل: اوتیورسیته ش ۴۷۵۴ (فهرست آقای دکتر مهدوی

ص ۳۳۵)؛ خط: نسخ، بی کاه، تا: پایان ربیع الثاني ۷۰۲ق؛ ۳گگ

(۱۳-۱۵)، ۱۵ سطر [فیلمها ف: ۱-۴۴۰]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۲/۹ - ف

نسخه اصل: اوتیورسیته ش ۴۷۵۴ (فهرست آقای دکتر مهدوی

ص ۳۳۵)؛ خط: نسخ، بی کاه، تا: پایان ربیع الثاني ۷۰۲ق؛ ۴گگ

(۸۶-۸۹)، ۱۵ سطر [فیلمها ف: ۱-۴۴۰]

۴. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۶۲/۸۵ (۴) - ۴۶۳/۸۵ (ب) - ف

نسخه اصل: کوپرولوش ۱۵۸۹؛ خط: نسخ، بی کاه، تا: ۲۲ ذیحجه

۷۵۳ق؛ در هامش؛ ۱ص (۲۸۶ب) [فیلمها ف: ۱-۴۸۵]

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۲۱۱۶/۸۵

نسخه اصل: همان نسخه بالا [میراث شهاب: س ۱۸ش ۱-۵۷]

۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۹۲۳/۱۴

خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۸؛ کاغذ: سمرقندی، جلد: تیماج،

۲ص (۱۷۶-۱۷۷)، ۱۹ سطر، اندازه: ۱۸×۱۳سم [ف: ۱۰-۱۹۸۰]

۶. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۲۶۴/۳۰ - ف

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۸۲۹؛ بی کاه، تا: قرن ۱۰ [فیلمها ف: ۱-۶۶۳]

۷. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۴۹/۱۴

آغاز: بسمله. عاهد الله بتزكية نفسه بمقدار ما وهب لها من قوتها

ليخرجها من القوة الى الفعل عالماً من عوالم العقل فيه الهيئة

المجردة من المادة؛ انجام: عاهد الله انه يسير بهذه السيرة و يدين

بهذه الديانة كان الله له و وقفنا لما يتوخاه و السلام عن لانيي بعده.

تم العهد. تمت.

خط: تعليق، بی کاه، تا: با تاریخ ۹۶۲ق؛ تملک: مصطفی بن عبدالله

در ۹۶۲، خلیفه سلطان در ۱۰۴۱، محمد طاهر پزشک تفرشی در

۱۱۳۵، محمد ابراهیم قزوینی در ۱۲۴۵ق؛ کاغذ: سمرقندی، جلد:

تیماج، ۱ص (۴۶)، ۳۱ سطر، اندازه: ۲۳×۱۳سم [ف: ۶-۲۴۰۱]

بی کاه، تا: قرن ۱۱؛ جلد: میشن، ۵گگ (۳۶۳-۳۶۷پ)، ۱۶ سطر،

اندازه: ۲۹/۶×۱۶/۷سم [ف: ۸-۳۰۸]

۳. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۳۴۶۷/۱۲

آغاز و انجام: برابر

مقاله نهم از کتاب السبعین است؛ خط: نستعلیق چلیبا، بی کاه، تا:

قرن ۱۱؛ نام کتاب در دیباچه آمده؛ کاغذ: ترمه، جلد: میشن،

۳گگ (۳۵-۳۷)، اندازه: ۲۳/۲×۱۵/۶سم [ف: ۶-۴۴۴]

۴. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ض ۱۰۷۳۹

بی کاه، تا: ۱۲۲۶ق [الفبائی: -۴۱۳]

۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۹۰۱۱/۹

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، بی کاه، تا: صفر ۱۲۸۸ق؛ ۵گگ (۳۴-۳۸پ)، ۱۹ سطر

(۱۴/۵×۸/۵)، اندازه: ۲۲/۳×۱۳/۷سم [ف: ۲۹/۲-۶۱۲]

● العهد (منتخب) / کیمیا / عربی

al-'ahd (mn.)

وابسته به: العهد؛ جابر بن حیان (۱۲۰-۱۹۸ق)

متن از جابر بن حیان کوفی، گزیده از ناشناس. یا سریندهای

فصل، کوتاه بی شماره: فصل، اعلم أن الصنعة تطيف جوهر

بالتدبير؛ فصل، الحكماء الذين لطفت عقولهم؛ فصل، اعلم أن

الحجر الذي يكون منه الاكسیر ليس بغريب؛ فصل، و اما التدبير

فليس بشاق؛ فصل، ان علم الاكسیر نوعان.

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۲۷۲/۶

آغاز: بسمله. قال جابر في كتاب العهد. اعلم ان الاجساد السبعة

طبيعة واحدة و جوهر واحد، و انما اختلف بالعرض؛ انجام: و

الضلال البعيد و الخسران المبین. و الله الموفق للخيرات و مرشد ...

خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۰؛ ۶گگ (۱۰۷-۱۱۲پ) [ف: ۱-۱۷۹]

● العهد = العهد في تزكية النفس = المعاهدة / فلسفه،

سیر و سلوک، اخلاق / عربی

al-'ahd = al-'ahd fi tazkiyat-in nafs = al-mu'ahida

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-jāh (981 - 1038)

رساله کوتاهی است در بیان اخلاق حسنه‌ای که التزام به آن،

مورد عهد و پیمان انسان با خداوند است. عهد و میثاق یکی از

رسوم خاص فرقه اسماعیلی است. از این گفتار دو تحریر در

دست است: یکی کوتاه تر و در آن بنده‌ای با خدای خود پیمان

می‌بندد و در آن صیغه مفرد به کار برده می‌شود، دوم کمی

گسترده تر است و در آن دو تن هستند که با خدا پیمان می‌بندند

و در آن صیغه تثنیه به کار برده می‌شود.

آغاز: ۱: بسمله. هذا ما عاهد الله به فلان و فلان، بعد ما عرفا ربهما

و الهما و واهب العقل و القوة لهما و المبدء الاول لوجودهما ...

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

بی کا، تا: قرن ۸، اص (۵۱) [ف: ۱-۳۶۲]
۲. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۰۲۹/۱۱

آغاز و انجام: برابر

بی کا، تا: قرن ۱۱؛ مصحح؛ جلد: تیماج، مذهب، اص (۵۶)،
اندازه: ۱۲×۱۷سم [ف: ۳۲-۳۷]
۳. تهران؛ مفتاح؛ شماره نسخه: ۸۵۵/۱۳
کا: عبدالرحیم بن کریم قمی کهکی، تا: ۱۲۲۰ق، جا: شیراز و
مشهد [تشریح: ۷-۱۳۴]

۴. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۰۷

آغاز و انجام: برابر

بخشی از غربة الغريبة؛ بی کا، بی تا [ف: ۴-۲۰۸]

● **الغربة الغريبة (قصة ...)** / فلسفه، عرفان و تصوف / عربی
al-ğurbat-ul ġarbīyya (qiṣṣat-u ...)

سهروردی، یحیی بن حبیب، ۵۴۹؟ - ۵۸۷؟ قمری
sohravardī, yahyā ebn-e hebaš (1155 - 1192)

سهروردی در مقدمه این داستان می نویسد: چون داستان حی بن یقظان و سلامان و ابسال را خواندم و آن را عاری از تلویحات و رموز تصوف یافتم، بر آن شدم که اندکی از آن به شیوه داستانی به نام «قصه غربت غریبه» برای بعضی دوستان بزرگوار پردازم.

آغاز: الحمد لله رب العالمین و السلام علی عباده الذین اصطفی خصوصاً علی سیدنا محمد المصطفی و آله و صحبه اجمعین. اما بعد فانی لما رأیت قصة «حی بن یقظان» صادفتها مع ما فیها من عجایب الکلمات الروحانية و الاشارات العميقة متعریة من تلویحات تشير الى الطور الاعظم

انجام: نجانا الله من اسر الطبيعة و قید الهیولی. «و قل الحمد لله سیریکم آیاته فتعرفونها و ما ربک بغافل عما تعلمون» «و قل الحمد لله بل اکثرهم لا یعلمون» «و الصلوة علی نبیه و آله اجمعین. چاپ: مجموعه مصنفات شیخ اشراق، جلد دوم، تصحیح هانری کربن (تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی: ۱۳۸۰ (چاپ سوم)؛ مصر، به کوشش احمد امین، ۱۹۵۲م

۱. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۴۱۲/۵

آغاز و انجام: برابر

خط: نسخ، کا: محمد بن علی دامغانی، تا: ۶۵۹ق؛ کاغذ: اصفهانی، جلد: تیماج، ۹ص (۷۳-۸۱)، ۱۹ سطر (۵×۱۵)،
اندازه: ۱۹×۹/۵سم [ف: ۵-۵۴۱]

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۱۳۶/۱-ف و ۳۰۵۹/۶-ف

نسخه اصل: همان نسخه بالا [فیلمها: ۱-۵۶۶ و ۲-۵۱]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۶۵۲-ف

نسخه اصل: بورسه گنل ش ۱۵۰۰/۱۶۰؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن

۸، ۲۰گ [فیلمها: ۱-۳۵۶]

۳. یزد؛ وزیری؛ شماره نسخه: ۲۳۷۷/۲۰

● **الغرایم و العجائب و الغرائب / علوم غریبه / عربی**

al-ğarāyīm wa-l 'ajā'ib wa-l ġarā'ib

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۱۰۱۴

آغاز: بسمله. ینبغی للمعزم فی اول المبدء ان یحجب نفسه و الحاضرین؛ انجام: و لبان ذکر مصطکی و سندروس (کذا) و الله اعلم بعلمه.

خط: نسخ، بی کا، تا: ۷۷۳ق، جا: حلب [الفبائی: -۴۰۴]

● **غربال الحركات للثوابت و السيارات / میت / عربی**

ğirbāl-ul ḥarakāt li-t-ṭawābit wa-s sayyārāt

صوفی، احمد بن سعید

sūfī, ahmad ebn-e sa'īd

مشمول است بر «مقدمه» و سه «مقاله»، و ظاهراً شرح چند بیت است که متأسفانه به واسطه پس و پیش شدن اوراق و به خصوص زشتی خط که حدی بر آن متصور نیست نمی توان سر و ته آنها را تشخیص و تعیین کرد.

مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۱۲۳۲۰/۱۰

آغاز: بسمله، و بعد فیقول الفقیر المعترف بالعجز و التقصیر الراجی رحمة مولاه؛ انجام: ذلك لاستبعاد فی الباد و العناصر ناصر العباد بی کا، بی تا؛ جلد: تیماج، اندازه: ۲۰×۲۹/۵سم [ف: ۱۰-۲۶۹]

● **الغربة = فضیلة السفر و الغربة / اخلاق / عربی**

al-ğurba = faḍīlat-us safar wa-l ġurba

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰؟ - ۴۲۸ قمری

ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

رساله مختصری است درباره محاسن سفر و اسرار فلسفی آن. در این رساله با ذکر پنج دلیل و نظیر اثبات کرده است که تنها راه به دست آوردن سعادت ها سفر است و نتیجه گرفته است که مرگ نیز که سفری بیش نیست، دری است که به روی انسان به سوی دنیای سعادت و نیکیختی باز می شود و اصولاً از وضع رساله استفاده می شود که منظور از تألیف آن اثبات این نتیجه بوده است. (عبدالحسین حائری)

آغاز: اعلم ان کمال حال المحدثات فی الغربه لان جمیع المحدثات كانت معدومة فالبلدة الاصلية لها بلدة العدم ...

انجام: و الخامس ان محمداً انما اظهر دینه فی السفر لافى الحضر اذا ثبت هذا و ثبت ان الموت سفر فاعلموا ايها الناس ان الموت باب السعادات و مطلع الخيرات و الكرامات و السلام على خير البريات.

۱. تهران؛ ادبیات؛ شماره نسخه: ۹۰/۲۰-۵

آغاز و انجام: برابر

فرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

قم؛ مرکز احیاء؛ شماره نسخه: ۵۶۷/۹

آغاز: الحمد لله الذي الهمنا حقايق موجوداته و افاض على اجناسنا نور معرفته و اورد علينا رشحات سحاب فضله
نسخه اصل: كتابخانه فاضل خوانساری-خوانسار ۲۲۵؛ بی کاه، تا:
با تاریخ ۱۲۰۷ق؛ گگ (۸۵-۸۸) [عکسی ف: ۲-۱۵۷]

● فرق بين حديث قدسي و حديث نبوي و قرآن /

حديث / فارسی

farq-e beyn-e hadīs-e qudsy va hadīs-e nabavī va qor'ān

توضیح کوتاهی در فرق بین حدیث قدسی و حدیث نبوی و قرآن

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۷۰۱۸/۵

خط: نسخ تحریری، بی کاه، بی تا؛ جلد: چرم، اص (۱۴۰)، اندازه:
۱۲×۱۸سم [ف: ۴۷/۱-۱۴۸]

● الفرق بين الحديث القدسي و القرآن / حدیث / عربی

al-farq bayn-al ḥadīṭ-il qudsī wa-l qur'ān

برغانی، محمد علی بن محمد، - ۱۲۷۲ قمری
baraqānī, mohammad 'alī ebn-e mohammad (- 1856)
برگرفته از مشکاة المصابیح مؤلف در بیان فرق بین حدیث
قدسی و قرآن.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۱۵۷/۳-طباطبائی

آغاز: عن مشکاة المصابیح الفرق بين الحديث ... ان القرآن اللفظ
المنزل به جبریل بالاعجاز؛ انجام؛ و اجنة تطير بغير ريش الى
روضات رب العالمينا
خط: نسخ، بی کاه، تا: ۱۲۳۶ق؛ افتادگی: آغاز و انجام؛ ۱۳۲گ
[ف: ۲۳-۶۲۸]

● الفرق بين الحرارة الغريزية و الغريبة / طب / عربی

al-farq bayn-al ḥarāra-tul ḡarīziya wa-l ḡarība

؟ ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۴۲۸ - ۳۷۰ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)
رساله ای منسوب به ابن سینا در فرق بین اصناف الحرارة.
آغاز: نری اصناف النبات و الحيوان يتم افعالها الغذائية و التوليدية
بحرارة محسوسة ...
انجام: و ان كان اصابة الحق يتم بمثل هذا النظر و منه يهتدى اليه
و الحمد لله رب العالمين.

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۵۱/۷

خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۷؛ کاغذ: ترمه، جلد: میشن، اندازه:

۲. مشهد؛ الهیات؛ شماره نسخه: ۱۴۸۹۰/۲۲

آغاز: برابر
خط: نسخ، بی کاه، تا: ۱۱۰۷ق؛ در آخر آن آمده: «کتابه آخوند
صدر»؛ جلد: تیماج خرمایی، ۳گگ، ۱۷ سطر، اندازه: ۱۶×۲۳سم
[ف: ۲-۲۰۴]

۳. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۶۳۲۹/۵

آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق، بی کاه، تا: قرن ۱۳؛ جلد: تیماج، ۱گگ (۱۶ و پ)،
۲۹ سطر (۲۱×۱۲)، اندازه: ۲۲×۳۰سم [ف: ۱۶-۲۴۳]

۴. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۴۵/۸

خط: نسخ، کاه: غلامحسین طیب، تا: ۱۲۷۷ق، جا: مشهد رضوی
مدرسه صالحیه؛ ۱۷ سطر، اندازه: ۱۷/۳×۱۱/۶سم [ف: ۷-۴۴۸]

به الفرق بين الحق و الحكم < الحق و الحكم

● الفرق بين الحكمة العملية و النظرية و بحث في

الألفاظ / فلسفه / عربی

al-farq bayn-al ḥikma-til 'amalīyya wa-n naẓarīyya wa baḥṭ-un fi-l alfāz

رساله کوتاهی است در فرق بین حکمت عملی و نظری. در این
نسخه از ابن سینا دانسته شده لیکن نمی بایست چنین باشد، زیرا
در آغاز آن از کتاب شفاء ابن سینا نقل کرده است: «علی قوله
فی اول الشفاء ان الفلسفة ينقسم الى حكمة النظرية و حكمة
عملية ...». در این رساله از ابو حامد اسفراینی (احتمالاً همان
ابو حامد، احمد بن محمد اسفراینی شافعی، - ۴۰۶ق باشد) نیز
نقل شده است. در پایان این رساله، مطلبی منطقی با آغاز: «سئل
عن قوله ان النظر في الالفاظ يدعوا اليه الضرورة ثم قوله و ليس
للمنطقي من حيث هو منطقي شغل اولي بالالفاظ ...» آمده و
گویا جزء همین رساله دانسته شده و در پایان آن احتمالاً به
کتاب برهان وی ارجاع داده شده «و من تأمل كتاب البرهان
عرف الفصول بين هذه و عرف ...».

قم؛ موعشی؛ شماره نسخه: ۱۵۱۱۳/۲۱

آغاز: قد بان ان زوال المانع من المادة علة لوجود الصورة (فما)
البرهان على ان للصورة احوالاً مع المزاج و ان المزاج يعد المادة؛
انجام: و ان الضرورة يدعوا الى معرفتها و ليست موضوعة للصناعة.
خط: نسخ، کاه: سید اسدالله صفوی ماسالی مصطفوی، تا: قرن ۱۴؛
مصصح؛ ۳گگ (۶۸-۷۰)، ۲۳-۲۵ سطر، اندازه: ۱۵×۸سم [ف: ۳۸-۳۰۷]

● الفرق بين الحكم التكليفي و الوضعي / اصول فقه / عربی

al-farq bayn-al ḥukm-it taklīfī wa-l waḍ'ī

۱. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۴۶۵۱/۷

خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۷؛ کاغذ: ترمه، جلد: میشن، اندازه:

فرستگان نسخه های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

- نسخه اصل: اونیورسیتته ش ۴۷۲۴؛ خط: نسخ، بی کا، تا: ربیع الاول ۷۰۰ق؛ ۹گ (۷۸-۸۷)، ۱۹ سطر [فیلها ف: ۱-۴۴۰]
۳. مشهد؛ وضوی؛ شماره نسخه: ۲۲۶۷۶
آغاز: برابر؛ انجام: بن عبدالله بن سینا البخاری بمنه و لطفه
خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۱۱ [رایانه]
۴. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۴۴۱/۵
خط: نستعلیق، کا: عبد الرشید، تا: قرن ۱۱؛ کاغذ: سپاهانی، جلد: تیماج تریاکی، ۸گ (۸۶-۹۴)، ۲۵ سطر (۱۸×۸/۵)، اندازه: ۲۴/۵×۲۴/۵سم [ف: ۹-۱۱۱۵]
۵. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۰۱۹۰/۱۰
آغاز و انجام: برابر
بی کا، تا: ۱۰۱۹ق؛ مصحح، محشی؛ تملک: عطاءالله؛ جلد: تیماج، ۲ص (۱۷۰-۱۷۱)، اندازه: ۲۰×۹/۵سم [ف: ۳۲-۲۳۱]
۶. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۱۲۱۹/۸
آغاز و انجام: برابر
خط: نسخ ریز، بی کا، تا: ۱۰۴۶ق؛ جلد: تیماج مشکى، ۱۵ص (۱۱۱-۱۲۶)، ۲۳ سطر، اندازه: ۲۵×۱۲/۵سم [ف: ۴-۱۷۱]
۷. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۲۲۲/۲
آغاز و انجام: برابر
بی کا، تا: ۱۳۱۰ق؛ ۸گ (۹-۱۷پ)، ۱۷ سطر [ف: ۱۱-۵۷۸]
۸. تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۱۷۵/۴
آغاز و انجام: برابر
خط: نستعلیق شکسته، کا: یدالله (نظر پاک)، تا: ۱۳۵۷ق؛ نام رساله ابن سینا بر فراز نسخه آمده است که گفته شده فارابی، محمد بن محمد (د ۳۳۹ق) می باشد؛ ۱۹گ (گ ۱۸-۳۶) [ف: ۳-۲۳۷]

● الفردوس / شعر / عربی

al-firdaws

ابوهاشم خالد بن یزید

abū-hāšem xāled ebn-e yazīd

اصفهان؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۹۷/۳

بی کا، تا: ۱۲۵۷ق [نشریه: ۱۱-۹۶۶]

● الفردوس / کیمیا / عربی

al-firdaws

- مشهد؛ وضوی؛ شماره نسخه: ۱۰۸۸۸
آغاز: بسملة الحمد لله الاول قبل الاولية القديم قبل الازلية الاخر بعد کل؛ انجام: و قدرنا لمفکر لایجب
از ابو عون انصاری؛ خط: نسخ، بی کا، تا: قرن ۸، [الفبائی: -۴۲۷]

● فردوس الاخبار بمأثور الخطاب المخرج علی

قیم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۵۵۴۸/۳

آغاز: یا من منه المحامد ثم يرجع عواقب الثناء اليك لك الحمد على ما لديك بما حمدت به نفسك؛ انجام: آنچه میگویم بقدر فهم تست مردم اندر حیرت فهم درست
خط: نسخ زیبا، کا: محمد صادق بن محمد حسین اصفهانی، تا: ۱۱۴۰ق؛ جلد: تیماج، ۶گ (۲۹پ-۳۴)، ۸ سطر، اندازه: ۲۱×۹سم [ف: ۱۴-۳۱۱]

← الفردوس < العروس

← الفردوس < فصوص الحكمة

← الفردوس < فصول در حکمت

● الفردوس / فلسفه / عربی

al-firdaws

ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۳۷۰ - ۴۲۸ قمری
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh (981 - 1038)

رساله ای که به نام الفردوس در نسخه های متعدد به شیخ نسبت داده شده است و به اتکای آنها بروکلیمان (۵۲) و ارگین (۱۲۴) و قناتی (۲۳۳) آن را در فهرست آثار شیخ ثبت کرده اند، همان کتاب الفصوص منسوب به فارابی است. قسمتی از کتاب الفصوص نیز به نام «قوی الانسانیة و ادراکاتها» به شیخ نسبت داده شده است و شاید انتساب کتاب الفصوص به فارابی مبنای صحیحی نداشته باشد. (مهدوی). برای نسخه های بیشتر بنگرید به فصوص الحکمة فارابی.

آغاز: قال الشيخ الرئيس روح الله رمسه الامور الموجودة قلنا لكل منها ماهية و هوية و ليست ماهيته هويته و لاداخله في هويته و لو كانت ماهية الانسان هويته ...

انجام: هو غالب أي مقتدر على اعدام العدم و سلب الماهيات ماسيستها بنفسها من البطلان و كل شيء هالك الا وجهه .

چاپ: این کتاب بارها با نسبت به ابونصر فارابی به چاپ رسیده؛ متن منقح کتاب را سید جلال آشتیانی با مقدمه و شرح و تعلیق در نشریه دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد، ش ۱۳ (زمستان ۱۳۵۳)، ص ۲۴-۲۵۹ و ش ۱۴ (بهار ۱۳۵۴ش) به چاپ رسانیده است

[فهرست مصنفات ابن سینا، مهدوی، ص ۲۸۴]

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۹۲۳/۱۰

خط: نستعلیق، بی کا، تا: قرن ۸؛ مرحوم میرزا طاهر تنکابنی در حاشیه عنوان صفحه اول نوشته است: «این رساله عباراتش بعینها عبارات فصوص حکیم بزرگ ابونصر فارابی است نسبتش به شیخ صحیح نیست»؛ کاغذ: سمرقندی ضمیم، جلد: تیماج مشکى، ۱۵ص (۱۴۱-۱۵۶)، ۱۹ سطر، اندازه: ۱۸×۱۳سم [ف: ۱۰-۱۹۸۰]

۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۲۳۱/۱۱-ف

فهرستگان نسخه های خطی ایران (نخا)؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

القید خارجاً

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۴۹۰۰/۹۵
آغاز: برابر؛ انجام: و اما انفکاکه عن العلة فغير مسلم و فی أصل
الكلام كلام لا يخفى على المتفطن
خط: نسخ، بی ک، تا: ۱۰۸۱ق؛ کاخذ: سپاهانی، گک (۲۴۶پ-
۲۴۷ر)، ۲۵ سطر (۱۵×۲۹)، اندازه: ۳۵×۲۳سم [ف: ۱۴ - ۹۹]
۲. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۰۳۰۰/۷
آغاز: برابر؛ انجام: ذلك ولكن على بصيرة
بدون نام مؤلف؛ خط: نسخ و نستعلیق، کا: ابوالقاسم بن محمد
کاظم موسوی حسینی علوی، تا: سه شنبه ۲۰ صفر ۱۲۴۶ق، جا:
شهر قزوین در مدرسه فاضل البارغانی؛ جلد: مذهب، گک (۹۴ر)،
۱۹ سطر (۶×۱۲)، اندازه: ۱۹/۵×۱۱/۵سم [ف: ۱۹ - ۴۱۷]

● فرق بین فرض و واجب و همچنین عبادت و

طاعت / فقه / فارسی

farq-e beyn-e farz va wājeb va hamčēnīn 'ebādāt va
tā'at

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۸۹۰۴/۷

کا: کلب علی بن جواد کاظمی، تا: با تاریخ ۱۰۷۲ق؛ جلد: تیماج،
اص (۲پ)، اندازه: ۲۵/۳×۱۴/۹سم [ف: ۲۹/۱ - ۲۸۱]

● الفرق بین القضاء و القدر و المشیة و الإرادة =

جواب ابی سعید ابی الخیر / کلام و اعتقادات / عربی

al-farq bayn-al qaḍā' wa-l qadar wa-l mašīyya wa-l
irāda = jawāb-u abi sa'īd abi-l xayr

ابن سینا، حسین بن عبدالله، (981 - 1038)
ebn-e sīnā, hoseyn ebn-e 'abd-ol-lāh

ابوسعید ابوالخیر از شیخ رئیس فرق قضاء و قدر را پرسیده و
شیخ پاسخ گفته است. این پاسخ و پرسش بسیار مختصر در
جایی دیده نشد.

آغاز: و کتب أيضاً، قدس الله روحه، کیف أمیز بین القضاء و
القدر و المشیة و الإرادة ... فأجاب، أعلى الله درجته و قال:
المشیة و الإرادة الإلهیة اختیار إنفاد القدرة بالوجود علی مقتضى
الرحمة و القضاء الإلهی ...

انجام: و التقدير هو تهيبة الأسباب للإقذار و السر في القدر لا في
القضاء لأنه ليس بغاية بل هو تبع ضروري و الله تعالى أعلم
بالصواب.

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۲۸۵۹/۲۵

آغاز و انجام: برابر

بی ک، تا: قرن ۱۱؛ جلد: تیماج، ۲ص (۸۲-۸۳)، اندازه: ۱۸×۸سم

کمل. الحمد لله وحده و صلواته علی سیدنا محمد و آله و سلم
تسليما إلى يوم الدين

چاپ: به تصحيح محمد سوری در مجموعه آثار ابو عبدالرحمن
سلمی، ج ۳ (تهران، موسسه حکمت و فلسفه ایران: ۱۲۸۸)

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۲۰/۲-ف

آغاز: برابر؛ انجام: فہتف بی ہاتف من تحت شجرة ام غیلان
بابابکر کل حقیقة.

نسخه اصل: ایاصوفیا ش ۴۱۲۸؛ خط: نسخ، بی ک، بی تا؛ گک
(۱۳۹-۱۴۲)، ۱۹ سطر [فیلمها ف: ۱ - ۴۶۶]

تهران؛ دائرة المعارف؛ شماره نسخه: ۱۱۵/۲-عکسی

اصل نسخه: همان نسخه بالا [عکسی ف: ۲ - ۲۰۳]

● الفرق بین علمی المعانی و اللغة (رسالة فی) / بلاغت /

عربی

al-farq bayn-a 'ilmayī-l ma'ānī wa-l luḡa (r. fī)

ابن کمال پاشا، احمد بن سلیمان، - ۹۴۰ قمری
ebn-e kamāl pāšā, ahmad ebn-e soleymān (- 1534)

تعریف دو علم معانی و لغت و حد هر یک است.

آغاز: اعلم ان صاحب المعانی یشارك اللغوی فی البحث عن
مفردات الافاظ المستعملة فی کلام العرب الا ان اللغوی یبحث
عنها من جهة تادیها فی علم اللغة و من جهة هیئها فی علم
الصرف ...

تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۸۹۳۱/۱۱۶

آغاز: برابر؛ انجام: و نظیر الفرق المذكور بین علم متن اللغة و علم
اللغة فان الثانی تناوله علمی الصرف و الاشتقاق اعم من الاول.

تمت الرسالة بعونه سبحانه و تعالی.

کامل؛ خط: نسخ، بی ک، تا: قرن ۱۱؛ جلد: میسن مذهب، گک
(۲۲۹-۲۲۸پ)، ابعاد متن: ۲۳×۱۰/۵، اندازه: ۲۷/۷×۱۳سم [ف:
۲۹/۱ - ۳۷۹]

● الفرق بین الغرض و الغایة < الغرض و الغایة و الفائدة

● الفرق بین الفرد و الحصة / فلسفه / عربی

al-farq bayn-al fard wa-l hiṣṣa

نصیرای همدانی، نصیرالدین بن مسعود، - ۱۰۳۰ قمری
nasīrā-ye hamadānī, nasīr-od-dīn ebn-e mas'ūd (-
1621)

رساله ای است فلسفی در جدایی فرد و حصه و شاید از نصیر
همدانی باشد.

آغاز: الفرق بین الفرد و الحصة. ان الفرد طبیعة مقیدة بالقید بحيث
یکون القید داخلها و الحصة طبیعة مقیدة بقید بحيث یکون

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیست و سوم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران

DIA 276261

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳